

Stefnumið Íslands í þróunarsamvinnu 2005–2009

Útgefandi:
Utanríkisráðuneytið
September 2005
www.utn.stjr.is

Hönnun og umbrot:
Jónsson & Lemacks

Prentvinnsla:
Gutenberg

Stefnumið Íslands í þróunarsamvinnu 2005–2009

Formáli

Um þessar mundir eru liðin um 35 ár frá því að íslensk stjórnvöld hófu að veita þróunaraðstoð til fátækra ríkja. Fyrsta áratuginn var aðstoðin smá í sniðum og verkefni unnin í samstarfi við þróunarsamvinnustofnanir annarra Norðurlanda. Með stofnun Þróunarsamvinnustofnunar Íslands (PSSÍ) árið 1981 urðu þáttaskil í þessu starfi og upp frá því hefur aðstoð Íslands verið að eflast og þróast. Önnur mikilvæg þáttaskil urðu þegar Íslenska friðargæslan var stofnuð árið 2001 og friðaruppbygging og aðstoð við fyrrum stríðshrjáð lönd varð órjúfanlegur þáttur í framlagi Íslands til alþjóðasamstarfs. Auk þessa hafa íslensk stjórnvöld axlað auknar ábyrgðir á vettvangi alþjóðaðróunarstofnana á síðustu árum, m.a. innan Sameinuðu þjóðanna og hjá Alþjóðabankanum.

Þegar núverandi ríkisstjórn tók við völdum, árið 1995, námu framlög Íslands til þróunarsamvinnu um 490 milljónum króna. Nú, tíu árum síðar, nema framlög til þessa málaflokks u.þ.b. 2.000 milljónum króna. Sé notað hið algenga viðmið, þróunarsamvinna sem hlutfall af vergri landsframleiðslu, er þetta hækkun úr 0,11% í 0,21%. Stefna ríkisstjórnarinnar er að á árinu 2009 nemi þróunaraðstoð Íslands 0,35% af vergri landsframleiðslu.

Það er því ljóst að aðstoð Íslands við þróunarríki er orðinn mikilvægur þáttur í íslenskri utanríkisstefnu. En vilja stjórnvalda til að leggja meira af mörkum til baráttu alþjóðasamfélagsins gegn fátækt fylgir jafnframt aukin ábyrgð, bæði gagnvart íslenskum skattborgurum, sem og þeim löndum sem aðstoðina hljóta. Grundvallarforsenda þróunaraðstoðar er að fjármunum til verkefna sé skynsamlega varið og leitað sé bestu leiða til að aðstoðin sé skilvirk og árangursrík.

Markmið þessa skjals er að veita heildarsýn yfir þróunarsamvinnu Íslands og að kynna áherslur íslenskra stjórnvalda fram til ársins 2009. Stefnumiðin ná jafnt til tvíhliða aðstoðar, þátttöku í fjölþjóðlegu samstarfi, neyðaraðstoðar, sem og aðkomu Íslands að friðaruppbyggingu. Kynntar eru aðgerðir sem munu varða veginn fram á við í framkvæmd þróunarsamvinnunnar og verða notaðar sem viðmið stjórnvalda til að meta framvindu og árangur þessa mikilvæga starfs.

Davíð Oddsson
Utanríkisráðherra

Skammstafanir

DAC	Development Assistance Committee of the OECD – Próunarnefnd OECD
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations – Matvæla- og landbúnaðarstofnun S.þ.
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries Initiative
IDA	International Development Association – Alþjóðaframfarastofnunin
NDF	Nordic Development Fund – Norræni þróunarsjóðurinn
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development – Efnahags- og framfarastofnunin
S.þ.	Sameinuðu þjóðirnar
UNDP	United Nations Development Programme – Próunaráætlun S.þ.
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Menningarmálastofnun S.þ.
UNICEF	United Nations Childrens Fund – Barnahjálpi S.þ.
UNIFEM	United Nations Development Fund for Women – Próunarsjóður S.þ. fyrir konur
Víþró	Viðskiptaþróun
VUR	Viðskiptaþjónusta utanríkisráðuneytisins
WFP	World Food Program – Matvælaáætlun S.þ.
WTO	World Trade Organization – Alþjóðaviðskiptastofnunin
PSSÍ	Próunarsamvinnustofnun Íslands
ÖSE	Öryggis- og samvinnustofnun Evrópu

Efnisyfirlit

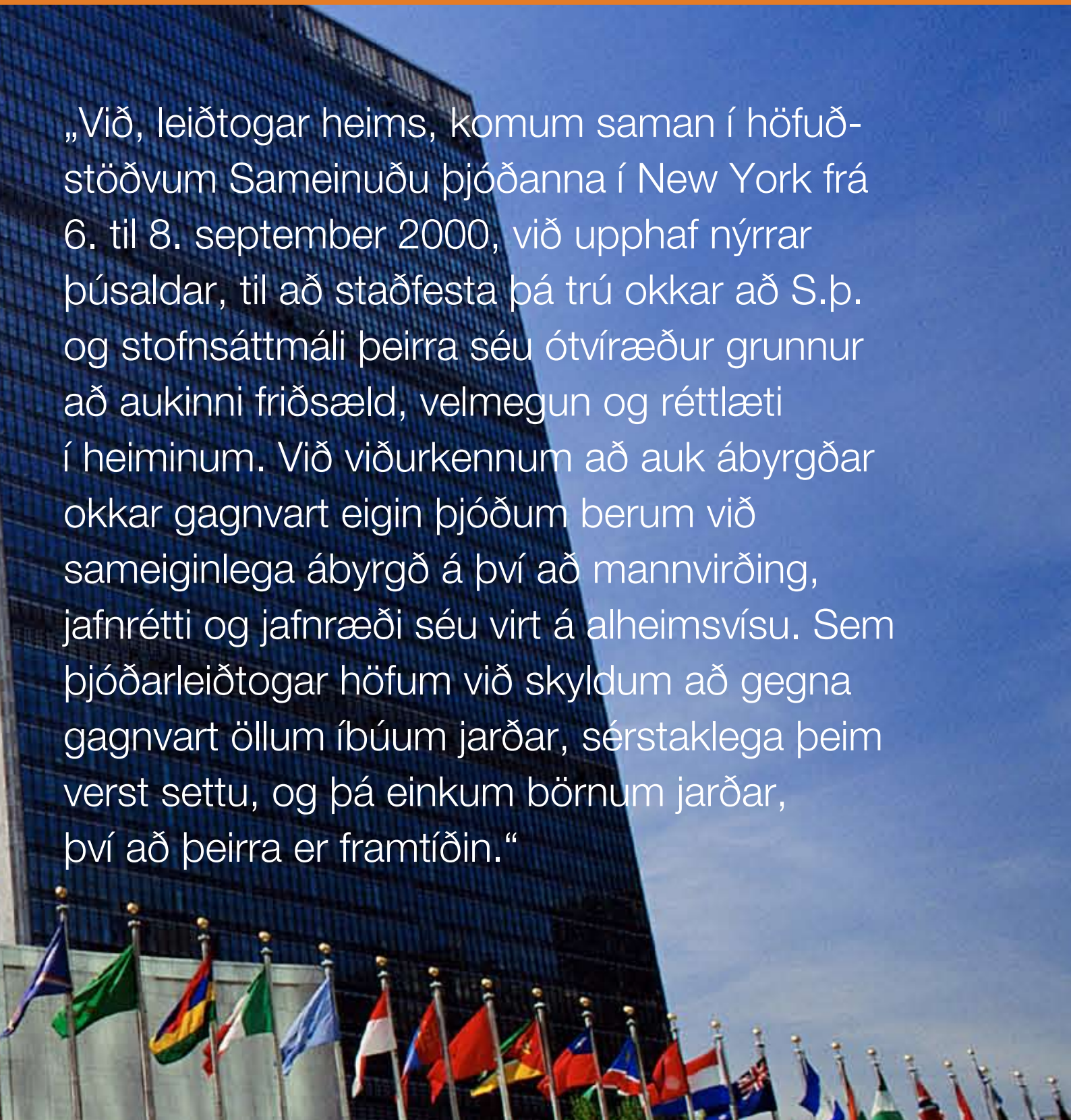
Upphaf Þúsaldaryfirlýsingar S.þ.	8
I. Ísland og þróunarlöndin	10
Alþjóðasamþykktir	10
Þúsaldarmarkmið S.þ. um þróun	11
Framlög til þróunarmála	12
II. Fjórar stoðir íslenskrar þróunarsamvinnu	14
Stoð 1: Mannauður, jafnrétti og efnahagsleg þróun	14
Stoð 2: Lýðræði, mannréttindi og stjórnarfar	16
Stoð 3: Friður, öryggi og þróun.....	18
Stoð 4: Sjálfbær þróun	20
III. Þróunaráætlanir, samstarf og samræming	22
Þróunaráætlanir	22
Samstarf og samræming þróunarsamvinnu	22
Geiranálgun, fjárlagastuðningur og verkefnanálgun	24
IV. Upplýsingamiðlun og þekkingarsköpun	26
V. Framkvæmd þróunarsamvinnunnar	28
Fjölpjóðleg þróunarsamvinna	28
Tvíhliða þróunarsamvinna	29
Háskólar Sameinuðu þjóðanna á Íslandi	29
Frjáls félagasamtök	30
Íslenskt atvinnulíf	30
Viðauki 1: Stefna ÞSSÍ	31
Viðauki 2: Opinber þróunaraðstoð (ODA)	35

Upphaf Þúsaldaryfirlýsingar S.þ.

„Við, leiðtogar heims, komum saman í höfuðstöðvum Sameinuðu þjóðanna í New York frá 6. til 8. september 2000, við upphaf nýrrar þúsaldar, til að staðfesta þá trú okkar að S.þ. og stofnsáttmáli þeirra séu ótvíræður grunnur að aukinni friðsæld, velmegun og réttlæti í heiminum. Við viðurkennum að auk ábyrgðar okkar gagnvart eigin þjóðum berum við sameiginlega ábyrgð á því að mannvirðing, jafnrétti og jafnræði séu virt á alheimsvísu. Sem þjóðarleiðtogar höfum við skyldum að gegna gagnvart öllum íbúum jarðar, sérstaklega þeim verst settu, og þá einkum börnum jarðar, því að þeirra er framtíðin.“

I. Ísland og þróunarlöndin

Tuttugasta öldin var tímabil mikilla framfara á Íslandi. Það byggðist meðal annars á framþróun í sjávarútvegi, landbúnaði og iðnaði, bættum samgöngum og eflingu menntunar og heilbrigðisþjónustu. Fjárfestingar innlendra og erlendra aðila í atvinnuuppbyggingu hafa verið íslensku efnahagslífi mikilvægar en því má heldur ekki gleyma að Íslendingar hafa notið utanaðkomandi fjárhagsaðstoðar við uppbyggingu efnahagslífsins, meðal annars að lokinni seinni heimsstyrjöldinni. Með skynsamlegri nýtingu náttúruauðlinda landsins hefur íslenskur efnahagur vaxið og styrkst. Aðgangur að mörkuðum fyrir útflutningsafurðir þjóðarinnar hefur verið ein lykilsenda þessarar þróunar. Enn fremur hefur útrás íslenskra fyrirtækja á síðustu árum verið sönnun þess hvernig hnattvæðing og alþjóðlegt samstarf getur á jákvæðan hátt aðstoðað land með einhæft atvinnulíf við að treysta undirstöður efnahagslífsins með nýjum og fjölbreyttum útflutningsgreinum. En líflegt og sterkt atvinnulíf má sín lítils ef stjórn efnahagsmála og almennt stjórnarfar er veikburða. Íslendingar þekkja af eigin reynslu að stöðugt efnahagsástand er grunnurinn að varanlegri framþróun hvers lands.

Íslendingar búa nú við efnahagslega velmegun, tryggt og lýðræðislegt stjórnarfar, réttaröryggi, gott atvinnuástand, öruggt velferðarkerfi og vandað mennta- og heilbrigðiskerfi. Með þrautseigju og dugnaði hafa Íslendingar náð því marki að vera í hópi efnuðustu þjóða heims og á lista Þróunaráætlunar Sameinuðu þjóðanna (UNDP) yfir lífsgæði er Ísland á meðal allra efstu þjóða.

Það er hins vegar staðreynd að um 80% jarðarbúa, eða 5 milljarðar manna, búa í þróunarlöndum þar sem almenn fátækt er hluti daglegs lífs og tæplega fimmtungur jarðarbúa, eða 1,2 milljarðar, býr við örbirgð. Um 800 milljónir jarðarbúa þjást af næringarskort og 14 milljónir deyja úr hungri á ári hverju. Dag hvern deyja yfir 30.000 börn vegna læknanlegra sjúkdóma og 113 milljónir barna á skólaaldri ganga ekki í skóla.

Fátækt er ekki aðeins dragbitur á framtíð þróunarlanda. Í skýrslu valinkunnra sérfræðinga um ógnir við öryggi í heiminum, sem unnin var fyrir framkvæmdastjóra S.þ. árið 2004, er bent á að efnahagslegar og félagslegar ógnir, þ.á.m. fátækt, séu einn af sex

þáttum sem alþjóðasamfélagið verði að takast á við til að auka öryggi á næstu áratugum.

Þrátt fyrir erfiða stöðu í mörgum þróunarlöndum hefur mikilvægur árangur náðst í baráttunni gegn fátækt. Á síðustu 40 árum hafa lífslíkur í þróunarlöndum aukist um 20 ár. Á tímabilinu 1970 til 2000 minnkaði barnadauði í heiminum úr 96 í 56 á hverja 1000 íbúa. Á síðustu 30 árum hefur ólæsi í þróunarlöndum minnkað úr 47% í 25% á meðal fullorðinna. Í gegnum árin hafa mörg þróunarverkefni mistekist en reynslan sýnir að þar sem vel er á málum haldið og réttar aðstæður eru fyrir hendi skilar aðstoðin árangri og að hún skiptir miklu máli. Úganda, sem er eitt af samstarfslöndum Þróunarsamvinnustofnunar Íslands (PSSÍ), hefur til dæmis náð góðum árangri í baráttunni við fátækt en á fimm ára tímabili á tíunda áratug síðustu aldar lækkaði hlutfall fátækra í landinu um sem nemur 2,4 prósentustigum á ári og samkvæmt rannsókn Alþjóðabankans má þakka aðstoð þróunarstofnana um þriðjung þessa árangurs. Fé, sem lagt er til vandaðra þróunarverkefna, er því fjárfesting sem getur skilað miklu og þróunarsamvinna mun áfram gegna mikilvægu hlutverki í baráttunni gegn fátækt á alheimsvísu.

Alþjóðasamþykktir

Þúsaldaryfirlýsing Sameinuðu þjóðanna S.þ., sem samþykkt var á 55. allsherjarþingi S.þ. í september 2000, leggur áherslu á að ríkar þjóðir og snauðar verði að taka höndum saman í baráttunni gegn fátækt. Átta helstu áhersluatriði yfirlýsingarinnar eru kölluð Þúsaldarmarkmið um þróun. Með svokallaðri Monterrey samþykkt um fjármögnun þróunar frá árinu 2002 skuldbinda þróunarríkin sig til að vinna að efnahagslegum og félagslegum umbótum, að bættu stjórnarfar og til að viðhalda lögum og reglu. Á hinn bóginn munu iðnríkin m.a. stefna að auknum framlögum til þróunarsamvinnu, vinna frekar að opnu og sanngjörmu alþjóðaviðskipta- og fjármála-kerfi, draga úr skuldabyrði fátækra landa og taka sérstakt tillit til þarfa landluktra landa og smárra eyþjóða.

Þúsaldaryfirlýsingin leggur áherslu á að opið og réttlátt fyrir- komulag heimsviðskipta sé ein grundvallarforsenda þess að sigur náist í baráttunni gegn fátækt í heiminum. Þar segir jafnframt að

Púsaldarmarkmið S.þ. um þróun

1. Eyða fátækt og hungri
2. Öll börn njóti grunnskólamenntunar
3. Vinna að jafnrétti kynjanna og styrkja frumkvæðisrétt kvenna
4. Lækka dánartíðni barna
5. Vinna að bættu heilsufari kvenna
6. Berjast gegn alnæmi, malarú og öðrum sjúkdómum sem ógna mannkyninu
7. Vinna að sjálfbærri þróun
8. Styrkja hnattræna samvinnu um þróun

Með aukinni þátttöku í þessum málaflokki uppfyllir Ísland pólitískar og siðferðilegar skyldur sínar sem ábyrg þjóð í samfélagi þjóðanna.

Þjóðir heims skuldbindi sig til að forðast mismunun og ójafnræði í alþjóðaviðskiptum.

Í yfirstandandi samningalotu Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um framtíðarskipan heimsviðskipta, Doha-samningalotunni, er lögð sérstök áhersla á hagsmuni fátækra landa.

Á heimsráðstefnunni um umhverfi og þróun í Ríó de Janeiro árið 1992 ákváðu ríki heims, með samþykkt Ríó-yfirlýsingarinnar og Dagskrár 21, að sporna við neikvæðum áhrifum mannsins á umhverfi og lífríki jarðarinnar. Síðan hefur verið unnið að gerð og framkvæmd alþjóðasamninga og áætlana sem eiga að stuðla að bættu umhverfi og aukinni velferð. Sú nálgun, sem valin var, er kölluð sjálfbær þróun. Meginregla sjálfbærrar þróunar er að mæta þörfum samtímans en um leið draga ekki úr möguleikum komandi kynslóða til þess að mæta þörfum sínum. Skuldbindingarnar frá Ríó-ráðstefnunni voru endurnýjaðar á leiðtogafundi í

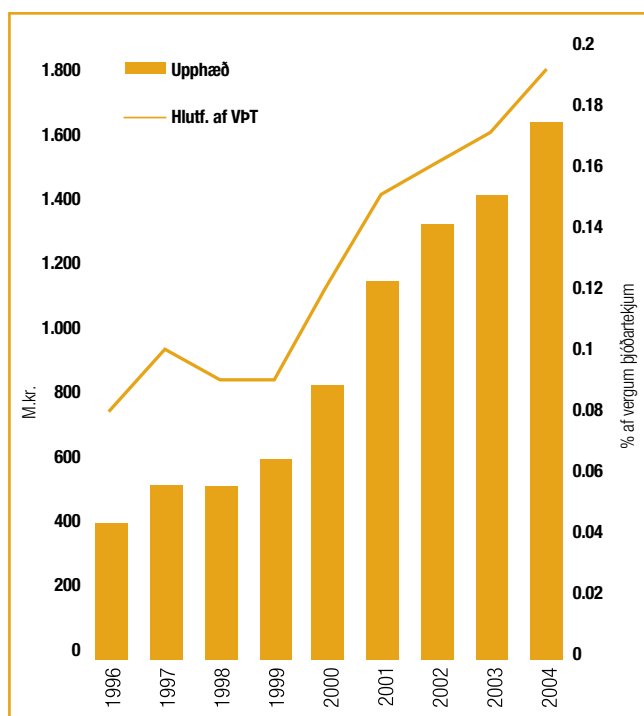
Jóhannesarborg árið 2002. Á fundinum voru markaðar helstu áherslur í umhverfis- og þróunarmálum á komandi áratug.

Framlög til þróunarmála

Þróunarsamvinna er mikilvægur þáttur utanríkisstefnu Íslands. Með aukinni þátttöku í þessum málaflokki uppfyllir Ísland pólitískar og siðferðilegar skyldur sínar sem ábyrg þjóð í samfélagi þjóðanna.

Á næstu árum verður umfangsmikil hækkun á opinberum framlögum til þróunarsamvinnu. Ríkisstjórn Íslands ákvað í apríl 2004 að opinber þróunaraðstoð sem hlutfall af vergri landsframleiðslu (VLF) skuli hækka úr 0,19% árið 2004 í 0,35% árið 2009. Þegar því markmiði verður náð munu framlög Íslands til þróunarsamvinnu hafa hækkað úr 0,09% í 0,35% af VLF á réttum áratug sem er nærri fjórföldun. Til þess að hægt verði að vinna markvisst að framkvæmd þeirra stefnumiða sem liggja fyrir í þessu skjali er miðað við að þessi hækkun verði í þrepum. Þannig er staðfestur vilji íslenskra stjórnvalda til að leggja sitt af mörkum til að ná megi Þúsaldamarkmiðum S.þ. og að Ísland axli þá ábyrgð sem felst í Monterrey-samþykktinni.

Ein af grundvallarforsendum framlagaaukningar felst hins vegar í þeirri kröfu að fjármunum til þróunarverkefna sé skynsamlega varið og ávallt verði leitað bestu leiða til að aðstoða fátæk lönd á skilvirkan og árangursríkan hátt.

Íslensk stjórnvöld munu:

- auka vægi þróunarmála í utanríkisstefnu Íslands.
- efla tvíhliða samskipti við þróunarlönd. Sendiskrifstofur Íslands í þróunarlöndum verða virkari þátttakendur í að framfylgja heildarstefnu Íslands í utanríkismálum.
- beita sér fyrir framgangi þeirra markmiða sem sett hafa verið á leiðtogafundum S.þ. á síðasta áratug.
- auka framlög til þróunarmála í 0,35% af vergi landsframleiðslu á árinu 2009.

Opinber þróunaraðstoð (ODA)

	2001*		2002*		2003*		Bráðab.tölur 2004**	
	m.kr.	%	m.kr.	%	m.kr.	%	m.kr.	%
Tvíhliða aðstoð	648.3	59	646.3	51	834.8	62	1,029.1	66
Próunarsamvinnustofnun Íslands (PSSÍ)	479.7	44	439.8	35	437.7	32	487.9	31
Enduruppbygging á ófriðarsvæðum	168.6	15	206.5	16	397.1	29	541.2	35
Fjölbjóðleg aðstoð	298.9	27	363.7	29	256.2	19	311.1	20
Sameinuðu þjóðirnar	66.1	6	60.0	5	58.0	4	58.5	4
Alþjóðabankinn	108.6	10	110.7	9	148.9	11	159.4	10
Norræni þróunarsjóðurinn (NDF)	29.0	3	56.0	4	48.4	4	46.8	3
Niðurfellinga skulda þróunarmíkja (HIPC)	68.5	6	113.7	9			30.0	2
Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn (IMF)	26.2	2	21.9	2				
Alþjóðaviðskiptastofnunin (WTO) - þróunarsjóður			0.9	0	0.9	0	0.9	0
Alþjóðasjóður gegn alnæmi, berklum og malaríu							15.0	1
Alþjóðasjóður um þróun landbúnaðar (IFAD)	0.5	0	0.5	0			0.5	0
Annað	154.9	14	258.1	20	261.0	19	222.6	14
Jarðhitaskóli Háskóla S.þ.	51.8	5	63.0	5	67.4	5	67.3	4
Sjávarútvegsskóli Háskóla S.þ.	36.1	3	48.9	4	54.6	4	53.8	3
Flóttamannaaðstoð	15.0	1	27.5	2	38.7	3		
Framlög til félagasamtaka	21.4	2	14.2	1	13.9	1	19.9	1
Ýmis framlög og neyðaraðstoð	0.1	0	62.5	5	17.4	1	6.5	0
Utanríkisráðuneyti og sendiskrifstofur	30.5	3	42.0	3	44.0	3	40.1	3
Norræn/baltnesk samræming, Alþjóðabankinn					25.0	2	35.0	2
SAMTALS	1,102.1	100	1,268.1	100	1,352.0	100	1,562.8	100
Hlutfall af vergum þjóðartekjum (%)^	0.15		0.16		0.17		0.19	

* Samkvæmt ríkisreikningi

** Byggt á fjárlögum og uppl. utanríkisráðuneytisins

^ Til og með árinu 2003 var hlutfallið reiknað af vergri landsframleiðslu

II. Fjórar stoðir íslenskrar þróunarsamvinnu

Íslensk stjórnvöld styðja Þúsaldaryfirlýsingu S.þ. og verður þróunarsamvinna Íslands unnin í anda yfirlýsinga leiðtogafundanna um sjálfbæra þróun, fjármögnun þróunar og þúsaldarmarkmiða S.þ.

Framþróun fátækra ríkja er fjölþætt og margflókið viðfangsefni sem vinna verður að jöfnum höndum á mörgum sviðum. Smæðar sinnar vegna mun íslenska þjóðin ekki geta verið jafn virk í öllum þeim þáttum sem skipta máli í alþjóða-þróunarstarfi. Þó er mikilvægt að stefna Íslands í þróunarmálum byggist á heildarsýn og því mun þróunarstarf Íslands á komandi árum byggjast á fjórum meginstoðum. Þær eru:

- *Mannauður, jafnrétti og efnahagsleg þróun*
- *Lýðræði, mannréttindi og stjórnarfar*
- *Friður, öryggi og þróun*
- *Sjálfbær þróun*

Stoð 1: Mannauður, jafnrétti og efnahagsleg þróun

Í þróunarsamvinnu Íslands verður lögð höfuðáhersla á að draga úr fátækt og að unnið verði að framgangi Þúsaldarmarkmiðanna. Megininntak Þúsaldarmarkmiðanna felur í sér að ein helsta forsenda félagslegra og efnahagslegra framfara, og þar með helsta leiðin í baráttunni gegn fátækt, sé fjárfesting í mannauði. Reynsla Íslendinga sjálfra af eflingu mannauðs er sönnun þess að aukin menntun, heilbrigði og jafnrétti auka tækifæri hins almenna borgara til þátttöku í verðmætasköpun og velferð samfélagsins, og stuðla þar með að auknum hagvexti og félagslegum framförum. Drifkraftur hagvaxtar, sem er nauðsynleg forsenda þess að hægt sé að draga úr fátækt, er ekki síst viðskiptalífið og er mikilvægt að efnahagslegt, stofnanalegt og lagalegt umhverfi skapi því réttan jarðveg.

Íslensk þróunarsamvinna stuðlar að félagslegri og efnahagslegri þróun í fátækustu ríkjum heims. Yfir 70% af

aðstoð PSSÍ hefur farið til landa sem eru í flokki fátækustu þróunarríkja heims og stuðningur við Alþjóðaframfarastofnunina (IDA) hefur verið þungamiðjan í fjölþjóðlegu þróunarstarfi Íslands en meginhlutverk IDA er einmitt að aðstoða þennan sama hóp landa. Áfram verður stefnt að því að meginhluti þróunarsamvinnu Íslands fari til fátækustu landanna. Samvinna við ríki, sem teljast betur sett í efnahagslegu tilliti, er einnig mikilvæg, ekki síst í tilfellum þar sem tekjuskipting er ójöfn, ákveðnir hópar samfélagsins mjög fátækir, þar sem bregðast þarf við náttúruhamförum og við enduruppbyggingu á fyrrum stríðshrjáðum svæðum. Eins mun þróunarsamvinna Íslands taka til sviða þar sem kallað er eftir sérfræðipækkingu Íslendinga en í slíkum tilfellum er um að ræða beiðnir frá þróunarlöndum sem hafa að jafnaði náð því stigi að þörf sé á flókna tækni- og verkþekkingu. Á slíkum sviðum er gjarnan um að ræða verkefni með hnattræna þýðingu, svo sem á sviði umhverfismála.

Allt frá upphafi hefur fæðuöryggi verið mikilvægur þáttur í þróunarsamvinnu Íslands. Fiskur er ein helsta uppspretta eggjahvítuefna fyrir margar milljónir íbúa þróunarlanda. Verkefni PSSÍ í fiskimálum hafa því verið framlag til þess að auka fæðuöryggi og draga úr næringarskort. Á síðustu misserum hafa íslensk stjórnvöld jafnframt aukið áherslu á fæðuöryggi með auknum stuðningi við Matvælaáætlun S.þ. en stofnunin starfar á sviði neyðaraðstoðar og hefðbundinnar þróunarsamvinnu. Baráttan gegn hungri verður áfram mikilvægur þáttur í þróunarsamvinnu Íslands.

Menntun hefur verið lykilþáttur í þróunarsamvinnu Íslands til margra ára. Þau verkefni hafa fyrst og fremst verið á afmörkuðum sérsviðum, ekki síst við menntun sjómanna í samstarfslöndum PSSÍ og sérfræðinga á sviði sjávarútvegs- og jarðhitamála á vegum Háskóla S.þ. á Íslandi. Á síðari árum hefur verið lögð aukin áhersla á menntun og fræðslu hinna fátækustu í þeim löndum sem PSSÍ starfar í. Þannig hefur aðstoð við grunnskólamenntun verið eflað, auk þess sem fullorðinsfræðsluverkefni eru orðin verulegur þáttur í starfi

stofnunarinnar. Menntun, þar með talið á grunnskólastigi, verður eitt af fimm verkefnasviðum PSSÍ á komandi árum og verður því áfram veigamikill þáttur í starfsemi stofnunarinnar. Ísland á nú sæti í stjórn Menningarmálastofnunar S.þ. (UNESCO) en hlutverk hennar er meðal annars að vinna að framgangi alheimsátaks á sviði menntamála sem nefnt hefur verið „Menntun fyrir alla“. Íslensk stjórnvöld styðja átakið „Menntun fyrir alla“ og munu stuðla að framgangi þess á alþjóðavettvangi.

Skortur á heilbrigðisþjónustu og léleg heilsugæsla er einn helsti vandi þróunarríkja. Fólk, sem býr við slæma heilsu, getur ekki tekið fullan þátt í samfélaginu og hið sama gildir um aðstandendur sem vegna lakrar heilbrigðisþjónustu þurfa að eyða miklum tíma í aðhlyningu sjúkra ættingja. Þörfin á aðstoð á þessu sviði er gríðarlega mikil og því hóf PSSÍ fyrir nokkrum misserum aðstoð við heilbrigðisgeirann í tveimur samstarfslöndum sínum. Heilbrigðismál verða eitt verkefnasviða PSSÍ á komandi árum, auk þess sem fjölþjóðleg

Stoð 1

Íslensk stjórnvöld munu:

- halda áfram að framfylgja þeirri stefnu að þróunaraðstoð Íslands sé fyrst og fremst beint til fátækustu þróunarríkja heims.
- leggja áherslu á aðstoð sem eykur fæðuöryggi í þróunarlöndum, m.a. með samstarfi við Matvælaáætlun S.þ. og frjáls félagasamtök.
- halda áfram að leggja áherslu á mikilvægi menntunar og fræðslu í þróunarlöndum, m.a. með þátttöku í fjölþjóðlegu þróunarsamstarfi á því sviði. Jafnframt verða fræðslumál eitt af verkefnasviðum PSSÍ og stofnunin mun halda áfram að styðja við grunnskólamenntun í þeim samfélögum þar sem hún starfar.
- vinna að aukinni samhæfingu jafnréttisverkefna á vegum PSSÍ og verkefna í sama málaflokki sem unnin eru í samstarfi við fjölþjóðlegar stofnanir.
- leggja áframhaldandi áherslu á mikilvægi heilbrigðismála, þar sem slík verkefni eru meðal áhersluatriða í starfsemi PSSÍ.
- efla stuðning við Barnahjálp S.þ.
- efla stuðning við Mannfjöldasjóð S.þ., með áherslu á heilsu kvenna.
- halda áfram stuðningi við Alheimssjóðinn gegn alnæmi, berklum og malaríu.
- halda áfram stuðningi við HIPC-átakið, sem miðar að lækkun skulda þróunarlanda.
- beita sér fyrir auknu frjálsræði í alþjóðaviðskiptum og að Doha-samningalotan leiði til niðurstöðu sem stuðlar að framþróun í heiminum.

Í þróunarsamvinnu Íslands verður lögð höfuðáhersla á að draga úr fátækt og að unnið verði að framgangi Þúsaldarmarkmiðanna.

verkefni á þessu sviði verða styrkt. Stjórnvöld hafa veitt framlög til Alheimssjóðs gegn alnæmi, berklum og malaríu og munu halda áfram styðja fjölbjóðleg verkefni á þessu sviði.

Mikilvægt er að tryggja börnum og ungmennum öruggt umhverfi, menntun og heilbrigði. Ísland er aðili að samningi S.þ. um réttindi barnsins sem miðar að því að skapa börnum nauðsynlegt lífsviðurværi. Íslensk stjórnvöld hafa lagt mikla áherslu á málefni barna í þróunarlöndum, m.a. með stuðningi við Barnahjálp S.þ. (UNICEF). Þá hefur PSSÍ stutt við menntun barna í nokkrum samstarfslöndum sínum. Áhersla á málefni barna mun halda áfram að vega þungt í íslenski þróunarsamvinnu, bæði á vettvangi PSSÍ sem og innan alþjóðastofnana á borð við Barnahjálp S.þ.

Konur gegna grundvallarhlutverki í þróun fátækustu ríkja heims og hefur reynslan sýnt að aðstoð við menntun, heilbrigði og atvinnurekstur kvenna hefur margfeldisáhrif fyrir samfélagið. Því hefur þróunarsamvinna Íslands beinst í auknum mæli að málefnum og hagsmunum kvenna í þróunarríkjunum með það að markmiði að auka hlut þeirra í þjóðfélaginu. Íslensk stjórnvöld hafa þannig stutt starfsemi Þróunarsjóðs S.þ. fyrir konur (UNIFEM) á fyrrum stríðshráðum svæðum. Í tvíhliða starfi hefur PSSÍ stutt jafnréttismál, meðal annars með aðstoð við uppbyggingu kvennamálaráðuneytis í Mósambík sem og í ýmsum félagslegum verkefnum sem eru sérstaklega ætluð konum. Málefni kvenna verða áfram lykilþáttur í þróunarsamvinnu Íslands og stefnt er að því að ná betri heildarsýn yfir verkefni er lúta að jafnréttismálum með aukinni tengingu milli tvíhliða starfs, þátttöku í fjölbjóðlegu samstarfi og þátttöku Íslands við enduruppbyggingu á ófriðarsvæðum. Einnig verður lögð sérstök áhersla á menntun stúlkna. Fram til ársins 2008 mun Ísland sitja í kvennanefnd S.þ. sem m.a. hefur það hlutverk að fylgja eftir framvindu framkvæmdaáætlunar kvennaráðstefnunnar í Peking árið 1995.

Markmið HIPC átaksins svokallaða (Heavily Indebted Poor Countries Initiative) er að rjúfa vítahring skuldasöfnunar þróunar- ríkjanna og gera um leið frekari þróunarsamvinnu markvissari.

Ísland hefur, líkt og önnur norræn lönd, tekið virkan þátt í HIPC átakinu og mun í málflutningi á alþjóðavettvangi áfram beita sér fyrir framgangi átaksins, ekki síst innan Alþjóðabankans.

Ísland mun beita sér fyrir auknu frjálsræði í milliríkjavíðskiptum og mun halda áfram á þeirri braut á vettvangi Alþjóðaviðskiptast ofnunarinnar (WTO). Íslensk stjórnvöld leggja áherslu á mikilvægi alþjóðaviðskipta fyrir þróunarlöndin og hafa í því tilliti meðal annars einhliða fellt niður alla tolla á iðnaðarvörur frá fátækustu þróunarríkjunum. Ísland mun beita sér fyrir ásættanlegum niðurstöðum Doha-samningalotunnar, enda verður það engu ríki til framdráttar ef samningalotan biður skipbrot. Ísland styrkir jafnframt þróunarsjóð Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar sem miðar að því að aðstoða þróunarlönd við að nýta sér þá möguleika sem skapast með auknu frjálsræði í viðskiptum. Þá hafa íslensk stjórnvöld tekið þátt í Afríkuframtaki Norðurlandanna sem miðar að því að efla vitund og þekkingu Afríkulanda á alþjóðaviðskiptakerfinu. Verkefni af þessum toga verða áfram þáttur í þróunarsamvinnu Íslands.

Stoð 2: Lýðræði, mannréttindi og stjórnarfar

Í inngangsorðum Mannréttindayfirlýsingar S.þ. segir:

„Það ber að viðurkenna, að hver maður sé jafnborinn til virðingar og réttinda, er eigi verði af honum tekin, og er þetta undirstaða frelsis, réttlætis og friðar í heiminum.“

Í Mannréttindayfirlýsingunni segir jafnframt: *„Allir menn eiga rétt til lífs, frelsis og mannhelgi“*. Í þessum fáu orðum liggur kjarninn í því hvers vegna alþjóðasamfélagið hefur sagt fátækt í heiminum stríð á hendur.

Á síðasta aldarfjórðungi hefur lýðræðisþróun í heiminum þokast í rétta átt. Samkvæmt skýrslu Þróunaráætlunar S.þ. um lýðræði og þróun hefur lýðræði styrkst í rúmlega áttatíu löndum frá árinu 1980 og í dag búa 140 af tæplega 200 ríkjum heims við fjölflokkakerfi. Þrátt fyrir þessa jákvæðu þróun er lýðræðið mjög víða bæði veikt og ótryggt, og að mati Þróunaráætlunar S.þ. eru takmarkanir á stjórnmálastarfi enn við lýði í rúmlega 100 löndum.

Íslensk stjórnvöld leggja áherslu á að efling mannréttinda sé órjúfanlegur þáttur í baráttunni gegn fátækt, kúgun og ófriði. Jafnframt er lítið svo á að lýðræðislegt þjóðskipulag, sem byggist á reglum réttarríkisins og tryggu stjórnarfar, sé forsenda þess að ríki geti skapað þegnum sínum mannsæmandi lífsviðurværi. Mannréttindabrot, lýðræðishalli og slæmt stjórnarfar bitnar verst á hinum fátæku í þróunarlöndum. Fólk, sem býr ekki við lýðræði og getur ekki treyst stjórnvöldum til að virða eigin lög og reglur, sér framtíð sína í neikvæðu ljósi og verður því síður virkir þátttakendur í uppbyggingu samfélagsins. Ráðamenn, sem ekki þurfa að svara fyrir gjörðir sínar í lýðræðislegum kosningum, eru enn fremur síður líklegir til að sinna skyldum sínum gagnvart þegnum landsins, svo sem að tryggja skynsamlega meðferð á fjármunum ríkisins og þá þjónustu sem búist er við af opinberum aðilum.

Réttarríkið er grundvöllur lýðræðisþróunar. En auk þess snúast leikreglur lýðræðisins um meira en stjórnmalabátttöku og kosningar. Virkt lýðræði byggist ekki síður á þátttöku borgaranna í opnum og frjálsum skoðanaskiptum, öflugum og sjálfstæðum fjölmiðlum og frelsi borgaranna til að stofna og reka hagsmunasamtök. Þróunarsamvinna Íslands hefur í nokkrum mæli komið inn á þetta svið, meðal annars með því að efla starfsemi félagasamtaka og ýmissa grasrótarkerfna heimafélks í samstarfslöndum PSSÍ.

Fólk, sem hvorki kann að lesa né skrifa, hefur litla sem enga möguleika til að þekkja rétt sinn og enn síður til að gera kröfur um aukin réttindi og þátttöku í almennt þjóðfélagsumræðu. Ein leið til að styrkja lýðræðisþróun og efla mannréttindi er því að aðstoða við fræðslu og menntun fátækustu íbúa þróunarlöndanna. PSSÍ hefur á síðustu misserum lagt inn á nýjar brautir í félagslegum verkefnum með eflingu fullorðins-fræðsluverkefna sem eru ætluð bæði konum og körlum.

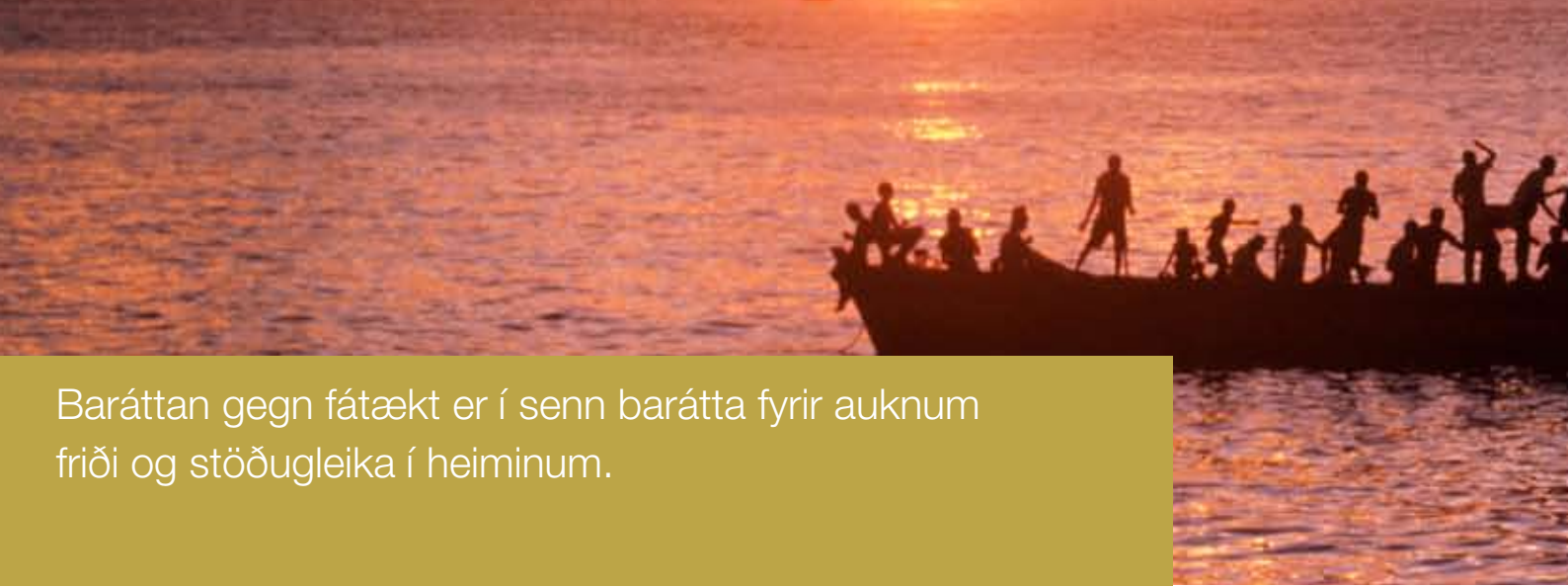
Veikt stjórnarfar er ein helsta orsök þess að framfarir í mörgum þróunarlöndum hafa oft gengið hægar en vonir stóðu til. Með hugtakinu stjórnarfar er m.a. vísað til þeirra hefða, venja og verklagsreglna sem gilda í opinberri stjórnsýslu.

Stöðugt og tryggt stjórnarfar byggist jafnframt á skýrt og vel skilgreindu hlutverki löggjafar- og framkvæmdarvalds, sjálfstæðis dómstóla og að stofnanir hins opinbera hafi á að skipa nægri þekkingu og fjárhagslegu bolmagni til að sinna hlutverki sínu. Allir þessir þættir eru lykilforsenda þess að efnahags- og félagsleg framþróun verði öllum íbúum til hagsbóta og að lagalegur réttur borgaranna sé tryggður. Veikt stjórnarfar leiðir til óskilvirkni og grefur undan ábyrgð hins opinbera gagnvart borgurunum. Síðast en ekki síst skapar veikt stjórnarfar umhverfi þar sem spilling getur þrífist.

Bætt stjórnarfar er viðfangsefni sem á síðustu árum hefur notið forgangs í starfi þróunarstofnana. Íslensk stjórnvöld hafa tekið þátt í þessari þróun, m.a. með virkri þátttöku í málflutningi Norðurlanda og Eystrasaltsríkja hjá Alþjóðabankanum. Að mati íslenskra stjórnvalda verða allar þróunarstofnanir að taka tillit til stjórnarfarastands við undirbúning og framkvæmd þróunarverkefna. Þá telja stjórnvöld að þær alþjóðastofnanir, sem best eru til þess fallnar að veita þróunarlöndum aðstoð á þessu sviði, þ.á. m. Þróunaráætlun S.þ. og Alþjóðabankinn, skuli efla enn frekar stuðning við verkefni sem miða að því að bæta stjórnarfar. Jafnframt verða stjórnarhættir og árangur stjórnarfarsumbóta hafðir að leiðarljósi við val íslenskra stjórnvalda á samstarfslöndum og þróunarverkefnum á komandi árum.

Í dag býr stór hluti jarðarbúa við aðstæður þar sem eignaréttur er ekki til staðar eða hann er ekki virtur. Vegna þessa getur fólk m.a. ekki veðsett eignir sínar til lántöku og nýtur þannig ekki tækifæra til fjárfestingar og eignamyndunar. Mikilvægt baráttumál í þróunarlöndum er því að tryggja réttarbætur til handa fátæku fólki með sérstaka áherslu á mikilvægi eignaréttarins.

Félagsleg mismunur og kynjamismunur hindrar framfarir í þróunarlöndum. Íslensk stjórnvöld leggja áherslu á að konur og karlar eigi jafnan rétt til ábata af þróunarsamvinnu Íslands og því verði tekið tillit til þarfa beggja kynja við undirbúning og framkvæmd tvíhliða þróunarverkefna. Íslensk stjórnvöld munu jafnframt reyna eftir mátti að aðstoða þjóðfélagshópa sem ekki

Baráttan gegn fátækt er í senn barátta fyrir auknum friði og stöðugleika í heiminum.

njóta jafnréttis í samfélaginu vegna kynferðis, búsetu, kynþáttar, trúarbragða, fötlunar eða annarrar félagslegrar mismununar.

Stoð 2

Íslensk stjórnvöld munu:

- halda áfram öflugum málflutningi á alþjóðavettvangi um lýðræðislega stjórnarhætti, mannréttindi og jafnrétti sem helstu forsendur efnahags- og félagslegra framfara.
- taka tillit til lýðræðispróunar, stöðu mannréttindamála og stjórnarfars við val á samstarfslöndum ÞSSÍ.
- setja baráttu fyrir bættum stjórnarháttum sem mikilvæga forsendu stuðnings við fjölþjóðlegar þróunarstofnanir.
- styðja aðgerðir sem miða að því að tryggja réttarbætur til handa fátæku fólki í þróunarlöndum, með sérstaka áherslu á mikilvægi eignaréttarins.
- vinna að því að jafnréttissjónarmið verði samþætt í tvíhliða þróunarsamvinnu Íslands.
- einbeita sér að uppbyggingu mannauðs, og styrkingu stofnana- og tækniumhverfis í þeim samstarfslöndum þar sem stjórnsýsla er vanþróuð og stjórnarfar veikt.
- efla þátttöku í kosningaæfirliti í þróunarlöndum með aukinni áherslu á Afríkulönd, og einnig löndin í Asíu og Rómönsku Ameríku.

Ísland mun einnig leggja áherslu á að aðlagða aðstoð sína að þróunaráætlunum samstarfslandanna og mun halda áfram að beita sér fyrir eflingu slíkra áætlana innan stofnana S.þ. og Bretton Woods stofnananna. Markmið þróunaráætlana er að þróunarlöndin taki sjálf frumkvæði í eigin málum og að þróunarstofnanir sníði aðstoð sína að þeim markmiðum og forgangsmálum sem þróunarrikin hafa sjálf sett sér. Vel unnar þróunaráætlanir geta verið öflug leið til að styrkja lýðræði, sérstaklega þegar þær byggjast á víðtæku samráði við félagasamtök, samtök atvinnulífs, verkalýðsfélög, háskólasamfélagið og síðast en ekki síst lýðræðislega kjörna fulltrúa í bæði sveitarfélögum og þjóðþingum.

Þá hafa íslensk stjórnvöld eftir þátttöku sína í starfsemi Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu (ÖSE) en eitt af hlutverkum stofnunarinnar er að stuðla að framgöngu lýðræðis og eflingu mannréttinda í fyrrum stríðshrjáðum löndum. Um helmingur hinna 55 aðildarlönd ÖSE eru þróunarlönd og er stofnunin virkust í uppbyggingarstarfi á Balkanskaga. Megináhersluatriði Íslands á vettvangi ÖSE eru mannréttindamál, réttindi kvenna og barna, og baráttan gegn mansali og kynlífsprælkun. Þá tekur Ísland þátt í kosningaæfirliti á vegum ÖSE, sem er mikilvægur þáttur í starfi stofnunarinnar til að styrkja lýðræði og mannréttindi í aðildarlöndunum. Auk þátttöku í starfi ÖSE mun Ísland halda áfram að beita sér fyrir framgangi mannréttinda og eflingu lýðræðis í málefnavinnu á vettvangi mannréttindaráðs S.þ. og í Evrópuráðinu.

Stoð 3: Friður, öryggi og þróun

Aukin efnahagsleg og félagsleg þróun eykur tiltrú íbúa þróunar- ríkja á framtíðina í stað þess ótta sem stöðnun og óvissa hefur í för með sér. Þannig stuðlar framþróun að friði og öryggi í heiminum. Á sama hátt er friður og stöðugleiki nauðsynleg for- senda þess að árangur náist í þróunarsamvinnu. Friðvænlegt umhverfi í þróunarrikjum og árangursrik þróunarsamvinna er því nátengd.

Stríðsátök geta verið hvort heldur orsök eða afleiðing

fátæktar og geta hamlað gervallri þróun eða gert fyrri ávinninga og árangur að engu. Mörg fátæk ríki eru stríðshrjáð og þarfnast sérstakrar aðstoðar. Flest fórnarlömb eru óbreyttir borgarar, ekki síst fátækustu þegnarnir sem minnst mega sín. Stríðsátök og óstöðugleiki valda enn fremur straumi flóttamanna, spennu í nærliggjandi ríkjum, aukinni sjúkdómahættu og ala á skipulagðri glæpa- og hryðjuverkastarfsemi sem virðir engin landamæri. Baráttan gegn fátækt er því í senn barátta fyrir auknum friði og stöðugleika í heiminum.

Það er því ljóst að friður, öryggi og þróun eru þættir sem tvinnast saman og eru ein af lykilmörkum þess að árangur náist í baráttunni gegn fátækt í heiminum – stríð veldur fátækt og fátækt eykur líkurnar á stríði. Þá er mikilvægt að alþjóðasamfélagið bregðist skjótt og örugglega við þegar friður kemst á því að sömu rannsóknir sýna að við lok borgarastyrjaldar eru nær helmingslíkur á að styrjöld hefjist á nýjan leik innan fimm ára.

Pótt borgarastyrjaldir takmarkist við afmörkuð landsvæði hafa þær mjög víðtæk áhrif, ekki eingöngu á nágrannaríki eða viðkomandi heimsálfu heldur einnig á alheimsvísu. Alþjóðabankinn greinir þrjú hnattræn vandamál sem tengjast borgarastyrjöldum og afleiðingum þeirra: aukið framboð harðra eiturfylfa, útbreiðslu alnæmis og alþjóðlega hryðjuverkastarfsemi.

Framleiðsla eiturfylfa tengist oft stríðshrjáðum löndum. Þannig fara 95% allrar ópíumframleiðslu í heiminum fram í löndum þar sem borgarastyrjaldir geisa. Líkur benda til að útbreiðsla alnæmisveirunnar hafi fyrst orðið að faraldri þegar borgarastyrjöld braust út í Úganda, auk þess sem reynslan sýnir að nauðganir og vændi, og þar af leiðandi útbreiðsla alnæmis, eykst í ringulreið og stjórnsýsi borgarastyrjalda. Þótt ekki sé rétt að tengja starfsemi alþjóðlegra hryðjuverkasamtaka við þróunarlönd og fátækt er víst að slík samtök hreiðra um sig í stríðshrjáðum löndum þar sem kringumstæður bjóða upp á að þjálfa megi þúsundir hryðjuverkamanna án afskipta opinberra stjórnvalda.

Með þetta í huga hafa íslensk stjórnvöld aukið jafnt og þétt þátt sinn í alþjóðasamstarfi sem miðar að því að viðhalda öryggi og stöðugleika og stuðlar að enduruppbyggingu í fyrrum stríðshrjáðum löndum. Í tæpan áratug hefur Ísland stutt slíkt starf á Balkanskaga, fyrst í Bosnía Hersegóvínu og síðar í Kósóvó. Þá hóf PSSÍ samstarf við Mósambík árið 1995, skömmu eftir að áratuga langri borgarastyrjöld lauk þar í landi. Sá jákvæði árangur sem Mósambík hefur náð frá lokum styrjaldarinnar er sönnun þess hverju enduruppbygging stríðshrjáðra landa getur áorkað. Með stofnun Íslensku friðargæslunnar árið 2001 tóku íslensk stjórnvöld það mikilvæga skref að gera friðaruppbyggingu og aðstoð við fyrrum stríðshrjáð lönd að órjúfanlegum þætti í framlagi Íslands til alþjóðasamstarfs. Öflugt starf friðargæslunnar í Bosnía

Stoð 3

Íslensk stjórnvöld munu:

- efla enn frekar þátttöku í friðaruppbyggingu og aðstoð við fyrrum stríðshrjáð lönd.
- halda áfram að þróa leiðir til að nota borgaralega friðargæsluliða við uppbyggingarstörf.
- efla samstarf við frjáls félagasamtök sem hafa sérþekkingu og reynslu af störfum á ófriðarsvæðum.
- leggja áherslu á málefni kvenna og barna á ófriðarsvæðum, m.a. í samstarfi við stofnanir S.þ. s.s. UNIFEM og UNICEF.
- veita neyðaraðstoð í samstarfi við lykilstofnanir eins og Matvælaáætlun S.þ. (WFP) og með stuðningi við frjáls félagasamtök.

Það er hagur jafnt ríkra þjóða sem og fátækra að efnahagsþróun, félagsleg velferð og umhverfisvernd byggist á forsendum sjálfbærrar þróunar.

Hersegóvínú og Kósóvó, framlag hennar til friðarferlisins á Srí Lanka og krefjandi verkefni í Írak og Afganistan eru sönnun þess að Ísland hefur hlutverki að gegna á þessum vettvangi.

Til að stuðla að öryggi og stöðugleika í fyrrum stríðshrjáðum löndum og mæta frekari þörfum um enduruppbyggingu á slíkum svæðum mun Ísland halda áfram að auka þátttöku sína á þessu sviði, bæði með framlögum til alþjóðastofnana og -sjóða og með samvinnu við frjáls félagasamtök. Áfram verður öflugt starf unnið á vegum Íslensku friðargæslunnar en þau lönd sem aðstoðin beinist að eru undantekningarlaust þróunarlönd og verkefni, sem studd verða, eru borgaralegs eðlis. Starfsemi Íslensku friðargæslunnar og þátttaka Íslands í alþjóðlegu þróunarstarfi eru því tvær nátengdar leiðir að sama markmiði. Íslensk stjórnvöld munu áfram starfa á þessum grunni með langtímaþróun að leiðarljósi.

Neyðaraðstoð getur einnig verið mikilvæg forsenda þess að friðarferli nái fram að ganga og mun Ísland leitast við að veita slíka aðstoð þar sem við á. Með þetta í huga hefur meðal annars komist á samstarf milli Íslands og Matvælaáætlunar S.þ. sem er ein helsta stofnun S.þ. á sviði neyðaraðstoðar. Framlag Íslands til neyðaraðstoðar verður unnið í samstarfi við alþjóðastofnanir og félagasamtök eftir því sem telst vænlegast til árangurs hverju sinni.

Í málflutningi á alþjóðvettvangi hafa fulltrúar Íslands lagt mikla áherslu á málefni kvenna í stríðshrjáðum löndum. Rannsóknir sýna að allt að 80% alls flóttafólks í heiminum eru konur og börn. Konur og börn eru ekki einungis helstu fórnarlömb styrjalda, heldur eru konur og stúlkur sérstaklega berskjaldaðar fyrir ýmiss konar misnotkun þar sem ófriður ríkir og lög og reglur eru fótum troðnar. Við enduruppbyggingu að ófriði loknum gegna konur síðan lykilhlutverki, líkt og með þróunarstörf almennt. Ályktun Öryggisráðs S.þ. númer 1325, um konur, frið og öryggi, frá árinu 2000, leggur grunninn að aukinni áherslu alþjóðasamfélagsins á málefni kvenna á ófriðarsvæðum og í fyrrum stríðshrjáðum löndum. Íslensk stjórnvöld hafa lagt áherslu á hlutverk kvenna í borgaralegri

friðargæslu, m.a. í samstarfi við UNIFEM í Kósóvó. Þá kemur þekking og reynsla PSSÍ af verkefnum tengdum málefnum kvenna og barna að notum í þátttöku í fjölþjóðlegu starfi á þessu sviði.

Stoð 4: Sjálfbær þróun

Vegna örrar fólksfjölgunar og efnahagsvaxtar hefur maðurinn æ víðtækari áhrif á umhverfi sitt og lífríki jarðarinnar. Sums staðar er auðlindanýting ósjálfbær og umhverfið mengað þannig að það skaðar undirstöðupætti lífs á jörðinni. Þessar breyttu forsendur fyrir verðmætasköpun og búsetu koma oft harðast niður á fátækustu þegnum fátækustu ríkja heims. Verði ekkert að gert getur það ógnað hagsæld, öryggi og stöðugleika í heiminum. Samhliða þessari þróun hefur hnattvæðingin bæst við sem nýr áhrifavaldur á samskipti ríkja og hefur nú veruleg áhrif á efnahag þeirra. Með hnattvæðingunni og auknum skilningi á víðtækum áhrifum mannsins á náttúruna hafa ríki heims þurft að taka auknið mið af þeirri staðreynd að það sem ein þjóð aðhefst hefur áhrif á aðrar.

Það er hagur jafnt ríkra þjóða sem og fátækra að efnahagsþróun, félagsleg velferð og umhverfisvernd byggist á forsendum sjálfbærrar þróunar. Heimsráðstefnan í Ríó um umhverfi og þróun beindi sérstakri athygli að tengslum umhverfismála og auðlindanýtingar við efnahagslega framþróun ríkja, sérstaklega þeirra er verr standa. Í Ríó-yfirlýsingunni er fjallað um að þjóðir heims beri sameiginlega ábyrgð og vinna beri að því að rétta hlut fátækra ríkja. Þar er jafnframt kveðið á um samvinnu ríkja við að stuðla að sjálfbærri þróun. Í Dagskrá 21, sem er framkvæmdaáætlun Ríó-yfirlýsingarinnar, er frekar fjallað um þróunarsamvinnu og samvinnu ríkja á sviði sjálfbærrar þróunar.

Í alþjóðasamningum og samþykktum um málefni hafsins er málefni þróunarríkja nær undantekningarlaust sérstaklega getið. Þar ber fyrst að nefna Hafréttarsamning S.þ. en þar er kveðið á um að sérstakt tillit skuli taka til hagsmuna og þarfa þróunarríkja. Í Úthafsveiðisamningi S.þ., í siðareglum Matvæla-

og landbúnaðarstofnunar S.þ. (FAO) um sjávarútvegsmál og í Reykjavíkuryfirlýsingunni, sem samþykkt var á ráðstefnu um ábyrgar fiskveiðar í vistkerfi sjávar árið 2001, eru enn fremur viðurkenndar þarfir og sérstaða þróunarrikjanna í umhverfis- og auðlindamálum hafsins. Þá inniheldur framkvæmdaáætlun leiðtogafundarins í Jóhannesarborg tilmæli um að alþjóðlegar fjármálastofnanir á sviði þróunarsamvinnu taki aukinn þátt í uppbyggingu sjálfbærra fiskveiða í þróunarlöndum.

Með þátttöku í alþjóðasamstarfi og með því að samþykkja alþjóðasamninga hafa íslensk stjórnvöld skuldbundið sig til þess að leggja sitt af mörkum á sviði sjálfbærrar nýtingar náttúruauðlinda. Frá upphafi hefur þetta svið verið eitt af meginverkefnum íslenskrar þróunarsamvinnu. Starfsemi PSSÍ var lengst af nær eingöngu á sviði sjávarútvegs, s.s. rannsóknir á fiskistofnum, þjálfun yfirmanna fiskiskipa og nú, hin síðari ár, þjálfun í eftirliti með gæðum fiskafurða og aðstoð við uppbyggingu á grunnstofum fiskveiðistjórnunar. Sjávarútvegur verður áfram eitt megináherslusvið PSSÍ en því til viðbótar, sem liður í aukinni áherslu á sjálfbæra þróun, bætast orkumál með áherslu á endurnýjanlega orkugjafa.

Auk tvíhliða samstarfs PSSÍ hafa íslensk stjórnvöld stutt þróunarlöndin á sviði sjálfbærrar nýtingar náttúruauðlinda með rekstri Jarðhitaskóla og Sjávarútvegsskóla Háskóla Sameinuðu þjóðanna á Íslandi. Jarðhitaskólinn hefur í meira en 25 ár byggt upp þekkingu í þróunarrikjunum í nýtingu jarðhita og á sama hátt frá stofnun Sjávarútvegsskólans 1997 hefur hann stutt við þekkingaruppbyggingu á sviði sjávarútvegs. Aukin áhersla verður lögð á starfsemi skólanna, m.a. með því að gera þeim kleift að taka inn fleiri nema. Auk þess að styrkja núverandi starfsemi íslenskrar þróunarsamvinnu á sviði sjálfbærrar þróunar með áherslu á sjávarútvegs- og orkumál verður samstarf aukið við alþjóðaðróunarstofnanir á því sviði. Sérstök áhersla verður lögð á samstarf við smáeyrþróunaríki þar sem þróun sjávarútvegs og orkumála er mikilvæg efnahagsþróun þeirra.

Samstarf við Matvæla- og landbúnaðarstofnun S.þ. (FAO)

og Alþjóðabankann á sviði sjávarútvegs verður aukið með áherslu á sjálfbærar fiskveiðar. Við val á verkefnum verður sérstaklega horft til þeirra markmiða og verkefna sem kveðið er á um í alþjóðasamningnum og framkvæmdaáætlunum, s.s. Hafréttarsamningnum og framkvæmdaáætlun leiðtogafundarins í Jóhannesarborg um sjálfbæra þróun.

Samstarf við alþjóðaðróunarstofnanir verður enn fremur aukið með lánum á íslenskum sérfræðingum til einstakra verkefna sem þær vinna fyrir þróunaríki.

Stoð 4

Íslensk stjórnvöld munu:

- auka áherslu á sjálfbæra þróun, með megináherslu á sjálfbæra nýtingu náttúruauðlinda.
- efla Sjávarútvegsskóla og Jarðhitaskóla Háskóla S.þ. og gera þeim m.a. kleift að auka nemendafjölda og hefja námskeiðahald í þróunarlöndum.
- gera orkumál að áherslusviði í tvíhliða þróunarsamvinnu á vegum PSSÍ.
- efla samstarf við alþjóðastofnanir, þ.á m. FAO og Alþjóðabankann, á sviði sjávarútvegsmála og endurnýjanlegra orkugjafa.
- auka áherslu á þróunarsamvinnu við smáeyrþróunaríki.

III. Þróunaráætlanir, samstarf og samræming

Á undanförmum árum hafa átt sér stað miklar breytingar á aðferðafræði þróunarsamvinnu. Lögð er áhersla á að þróunarríkin þrói og skilgreini sínar eigin áherslur, oft í formi svokallaðra þróunaráætlana (Poverty Reduction Strategy Papers), og er þannig eignarhald þeirra á þróunarferlinu tryggt. Auknar kröfur eru gerðar til stuðningsríkja um að þau eigi með sér samstarf og samræmi þróunarstarf sitt í þróunarríkjunum. Áhersla er lögð á stuðning við heila málaflökka eða atvinnugreinar, svokallaða geiranálgun, í stað hefðbundinnar verkefnanálgunar. Samhliða þróun geiranálgunar hefur þróunarsamvinna í auknum mæli verið fjármögnuð með beinum stuðningi við fjárlög þróunarríkja.

Þróunaráætlanir

Reynslan hefur sýnt að ein helsta forsenda árangursríkrar þróunaraðstoðar er að eignarhald og forysta þróunarríkisins sé tryggt. Þróunaráætlanir gegna stóru hlutverki í að tryggja eignarhald viðtökuríkja og móta samstarfsaðilar aðstoð sína með tilliti til slíkrar stefnumótunar. Áherslan á þróunaráætlanir byggist á nauðsyn heildrænnar aðkomu í þróunarmálum en í því felst að eignarhald viðtökuríkisins á þróunarferlinu sé þunga- miðja allrar þróunarsamvinnu og að þróunaráætlanir séu unnar í samvinnu við hagsmunaaðila, þ.á. m. hið borgaralega samfélag og viðskiptalíf, sem og með breiðri þátttöku stjórnmalaflokka. Mikilvægt er að þróunaráætlanir nái til jafnt efnahags- og félagslegra þátta, að þær leggi áherslu á mikilvægi stjórnar- fars og að um langtíma stefnumörkun sé að ræða.

Ísland mun halda áfram að leggja megináherslu á að eignarhald viðtökuríkja liggi til grundvallar þróunaraðstoð alþjóðasamfélagsins. Í tvíhliða þróunarsamvinnu mun PSSÍ kynna sér vandlega fyrirbyggjandi þróunaráætlanir samstarfsríkja við val og undirbúning nýrra verkefna. Öll ný verkefni munu þannig markast af áherslum og óskum samstarfsríkja á þeim sviðum sem PSSÍ starfar og skal nánari útfærsla þeirra vera í samræmi við stefnumörkun í hlutaðeigandi landi og í

nánu samstarfi við yfirvöld þess. Í því skyni mun stofnunin m.a. leggja aukna áherslu á að ráða heimafólk til vinnu við framkvæmd þróunarverkefna.

Samstarf og samræming þróunarsamvinnu

Í hverju þróunarríki starfa fjölmargir aðilar að þróunaraðstoð. Því miður leysa ólíkir aðilar oft og tíðum sömu vandamál og verkefnavinna þeirra skarast án þess þó að hagræðing eigi sér stað. Að sama skapi þurfa stjórnkerfi þróunarríkja að sinna fjölmörgum samstarfsaðilum þar sem kröfur um aðferðafræði, eftirlit og skýrslugerð eru oft ólíkar og valda þannig miklu vinnuálagi og óhagræði fyrir viðtökuríkið. Þannig valda kröfur þróunarsamvinnustofnana því að starfskröftum, sem að öðrum kosti gætu verið nýttir til arðbærra verkefna, er þess í stað sóað í skrifræði. Því er mikilvægt að tvíhliða jafnt sem marghliða þróunarsamvinnustofnanir vinni markvisst að því að miðla þekkingu sinni og reynslu, stuðli að samræmingu aðgerða sinna og starfi saman í samstarfslöndunum.

Í íslenskri þróunarsamvinnu verður lögð áhersla á mikilvægi samræmingar og samstarfs á alþjóðavettvangi. Verður þetta gert bæði á vettvangi alþjóðastofnana á borð við Alþjóðabankann og Sameinuðu þjóðirnar sem og í tvíhliða samstarfi PSSÍ.

Þá mun PSSÍ miða að markvissari þátttöku í alþjóðlegu þróunarsamstarfi í hverju samstarfslandi en nú þegar taka starfsmenn PSSÍ síaukinn þátt í því samráði sem fer fram á milli þróunarlanda, alþjóðastofnana og tvíhliða þróunarsamvinnustofnana. Þannig hafa t.a.m. flest stærri verkefni PSSÍ verið unnin í samráði við alþjóðastofnanir og þróunarstofnanir annarra landa, einkum Norðurlandanna, auk samvinnu við yfirvöld þróunarlandanna sjálfra. Til viðbótar við núverandi samstarf mun PSSÍ skoða möguleika á beinni þátttöku í stærri þróunarverkefnum með það að markmiði að stuðla að betri samræmingu við störf annarra þróunarsamvinnustofnana.

Reynslan hefur sýnt að ein helsta forsenda árangursríkrar þróunaraðstoðar er að eignarhald og forysta þróunarríkisins sé tryggð.

Geiranálgun, fjárlagastuðningur og verkefnanálgun

Á síðustu árum hafa þróunarsamvinnustofnanir tileinkað sér í auknum mæli svokallaða geiranálgun. Slíkt felur í sér að áhersla færist frá einstökum verkefnum, til aðstoðar við uppbyggingu viðtökuríkisins í tilteknum geira. Þessi aðferðafræði krefst nánara samráðs og samstarfs þróunarlandsins, alþjóðastofnana og stuðningslanda. Með tilkomu þróunaráætlana og geiranálgunar er þess vænst að þróunaraðstoðin verði markvissari. Unnið er eftir áætlun sem þróunarrikið hefur sett sér og í heilum málaflokkum þar sem stuðningsaðilar starfa saman. Samhliða þessari þróun hefur færst í vöxt að stuðningur er veittur í gegnum fjárlög viðtökuríkisins. Markmið geiranálgunar og fjárlagastuðnings er að einfalda þróunarsamstarfið, stuðla að aukinni skilvirkni í meðferð fjármuna og við verkefnaframkvæmd, og auka eignarhald samstarfslandsins með því að leggja meiri ábyrgð í hendur þess.

Auk fjárlagastuðnings bíður geiranálgun upp á ýmsar aðrar stuðningsleiðir fyrir samstarfsaðila. Má þar nefna framlög margra aðila í einn sjóð, samfjármögnun, þar sem hver aðili fjármagnar ákveðinn verkhluta, eða hefðbundna verkefnanálgun innan geirans þar sem hver aðili tekur að sér bæði fjármögnun og framkvæmd ákveðinna verkhluta.

Íslensk stjórnvöld telja að geiranálgun geti átt við í ríkjum sem eru í stakk búin til þess að axla aukna ábyrgð. Grunnforsenda slíkrar aðstoðar er að stjórnarhættir og stjórnsýsla móttökuríkis geti tryggt eðlilega og vandaða framkvæmd og umsýslu verkefna. Gera þarf enn ríkari kröfur til þróunarríkja með umsýslu fjármuna ef fjármagna á verkefni með fjárlagastuðningi.

ÞSSÍ hefur frá upphafi unnið á grundvelli verkefnanálgunar og hefur þannig veitt verkefnum stuðning innan einstakra geira. Umfang starfsemi ÞSSÍ gerir það að verkum að verkefnanálgun þykir vænlegur kostur, m.a. þar sem markmið eru auðskilgreinanleg, stofnunin getur með nokkuð auðveldum

Íslensk stjórnvöld munu:

- halda áfram að þróa tvíhliða þróunarsamvinnu Íslands í samræmi við þær áherslur sem nú ríkja í alþjóðaðróunarsamstarfi.
- leggja áherslu á að íslensk þróunarverkefni séu unnin með samræmdar aðgerðir viðtökulands, alþjóðastofnana og tvíhliða þróunarsamvinnustofnana í huga.
- kynna sér þróunaráætlanir samstarfslanda við val og undirbúning nýrra verkefna á vegum ÞSSÍ svo að tryggt sé að verkefni samræmist áætlunum samstarfsríkisins.
- taka þátt í að efla samstarf og samræmingu í þróunarmálum á alþjóðavettvangi, s.s. á milli alþjóðaðróunarstofnana og stuðningsríkja.
- efla þátttöku í alþjóðasamstarfi sem miðar að því að auka gæði þróunarsamvinnu, m.a. með áframhaldandi þátttöku í starfi Norðurlanda og nágrannaríkja undir merkjum hins svokallaða Nordic+ hóps.

hætti haft eftirlit með framvindu og árangri verkefna, auk þess sem fjármálastjórn er í höndum stofnunarinnar sjálfar. Á hinn bóginn er verkefnabundin aðstoð þeim takmörkunum háð að umsýslu- og rekstrarkostnaðar getur orðið hár miðað við umfang þess verks sem unnið er að. Þá gerir hún samræmingu aðstoðar erfiðari og þyngri í vöfum.

IV. Upplýsingamiðlun og þekkingarsköpun

Virk upplýsingamiðlun og þekkingarsköpun um málefni þróunarlandanna er þýðingamikill liður í að efla áhuga og skilning Íslendinga á þessu mikilvæga málefni. Jafnframt er þátttaka íslenskra menntastofnana, frjálsra félagasamtaka og atvinnulífsins í íslenski þróunarsamvinnu mikilvæg.

Á síðustu árum hefur verið lögð aukin áhersla á upp-
lýsingamiðlun og þekkingarsköpun um málefni þróunarlanda hér á landi og er m.a. kveðið á um í lögum PSSÍ að stofnuninni beri að vinna að kynningu á þróunarlöndum og málefnum þeirra með það fyrir augum að efla áhuga almennings, hagsmunasamtaka og hvers konar félaga á málefninu. Að auki er kveðið á um að PSSÍ skuli gangast fyrir samráði við héraðslögd, t.a.m. með ráðstefnu- og fundahöldum, til þess að tryggja sem árangursríkast þróunarsamstarf. PSSÍ hefur vandlega sinnt þessu hlutverki og ber samstarf stofnunarinnar við háskólasamfélagið og frjáls félagasamtök þess glöggvitni. Þá hafa PSSÍ og utanríkisráðuneytið, m.a. í samstarfi við Háskóla Íslands, haldið ráðstefnur og fundi um málefni þróunarlanda. Einnig hefur PSSÍ lagt áherslu á vandaða útgáfustarfsemi og margs konar kynningarstarf, auk þess sem heimasíða stofnunarinnar verður í auknum mæli notuð sem öflugur miðill til að kynna starfsemi hennar og málefni þróunarlanda.

PSSÍ hefur eftir samstarf við háskólasamfélagið og á árunum 2003 til 2005 hefur stofnunin gert samninga við Háskóla Íslands, Háskólann á Akureyri og Kennaraháskóla Íslands um samvinnu á sviði kennslu og rannsóknarverkefna auk samstarfs um skipulagningu ráðstefna og fræðslufunda um þróunarmál. PSSÍ fjármagnar stöðu lektors í mannfræði þróunar við félagsvísindadeild HÍ, auk þess sem stofnunin

býður íslenskum nemendum í meistara- og doktorsnámi styrki til rannsóknarverkefna er snerta starfssvið PSSÍ. Þá mun samstarf við Norrænu Afríkustofnunina í Uppsölum, sem Ísland hefur átt aðild að um árabil, verða aukið enn frekar.

Íslenskir háskólar hafa einnig tekið frumkvæði í umfjöllun um þróunarmál. Háskóli Íslands og Háskólinn í Reykjavík hafa t.d. nýlega gerst aðilar að samtökum fræðistofnana á vegum Alþjóðabankans (Reaserchers Alliance for Development – RAD) og Háskólinn á Akureyri hefur hafið kennslu í þróunarfræðum.

Íslensk stjórnvöld munu halda áfram að leggja áherslu á að virkja íslenskt samfélag í umræðum um málefni þróunarlanda og auka þannig áhuga og þekkingu á málefninu. Ein leið til þessa er lán á íslenskum sérfræðingum til alþjóðaðróunarstofnana en slíkt fyrirkomulag er vel þekkt í þróunarsamstarfi og er sérstaklega vel til þess fallið að auka þekkingu og styrkja stöðu Íslands á sviði þróunarsamvinnu. Þar að auki mun Ísland taka þátt í ungliðaverkefnum Sameinuðu þjóðanna (Junior Professional Officers) og senda á þeirra vegum unga íslenska sérfræðinga til starfa hjá samtökunum. Þá mun PSSÍ bjóða íslenskum ungmönnum möguleika á starfsþjálfun í tengslum við verkefni stofnunarinnar með það að markmiði að veita ungu fólki innsýn í starf stofnunarinnar og hjálpa því við náms- og starfsval síðar á ævinni. Starfsþjálfun á vegum utanríkisþjónustunnar, sem fram fer í sendiráðum og fastanefndum Íslands hjá alþjóðastofnunum, mun einnig taka mið af aukinni áherslu á þróunarsamvinnu.

Íslensk stjórnvöld munu einnig halda áfram að þróa samstarf við íslenskar fræði- og menntastofnanir og leitað verður leiða til að tengja störf og rannsóknir þessara stofnana við stefnumótun og framkvæmd íslenskrar þróunarsamvinnu.

Íslensk stjórnvöld munu:

- efla málefnaumræðu um þróunarmál með ráðstefnum, málþingum og samráðsfundum. Unnið verður í samstarfi við menntastofnanir, félagasamtök og atvinnulífið eftir því sem tilefni gefst til hverju sinni.
- auka aðgengi að upplýsingum um þróunarsamvinnu Íslands með bættum heimasíðum PSSÍ og utanríkisráðuneytisins.
- efla enn frekar samstarf við fræði- og menntastofnanir, m.a. á sviði rannsókna og fyrirlestrahalds.
- tengja störf og rannsóknir fræði- og menntastofnana við stefnumótun og framkvæmd íslenskrar þróunarsamvinnu.
- hefja ungliðaverkefni í samstarfi við S.þ. til að gefa ungum íslenskum sérfræðingum tækifæri til að starfa á vettvangi alþjóðastofnana.
- lána íslenska sérfræðinga til alþjóðþróunarstofnana.
- veita íslenskum ungmennum tækifæri á starfsþjálfun hjá PSSÍ og í utanríkisþjónustunni.

V. Framkvæmd þróunarsamvinnunnar

Utanríkisráðuneytið er samræmingaraðili opinberrar þróunarsamvinnu Íslands. Framkvæmd þróunarsamvinnunnar fer að mestu fram á vettvangi ráðuneytisins, sem fer með samstarf við alþjóðastofnanir og friðargæslu, og Þróunarsamvinnustofnunar Íslands, sem ber ábyrgð á tvíhliða þróunarsamvinnu. Þá eru frjáls félagasamtök á sviði þróunarsamvinnu á Íslandi stöðugt að eflast og taka þau nú aukinn þátt í þróunarstarfi. Einnig hefur íslenskt atvinnulíf í auknum mæli látið sér málefni þróunarlandanna varða.

Fjölpjódleg þróunarsamvinna

Þátttaka Íslands í fjölpjóðlegu þróunarsamstarfi hefur þrífætt markmið. Í fyrsta lagi að leita bestu og skilvirkustu leiða til að veita þróunarlöndum aðstoð. Tvíhliða aðstoð á vegum PSSÍ er í sumum tilfellum rétta leiðin en í öðrum tilfellum er fjölpjóðlegt samstarf betur til þess fallið að veita aðstoðina. Í öðru lagi gefur virk þátttaka í fjölpjóðlegu samstarfi tækifæri til að hafa áhrif á alþjóðavettvangi. Alþjóðasamstarf er öllum ríkjum mikilvægt, ekki síst hinum smærri, enda eru alþjóðastofnanir vettvangur fyrir öll lönd – lítil og stór, rík og fátæk – til að vinna að sameiginlegum markmiðum á jafnréttisgrunni. Með aukinni hnattvæðingu hefur skapast enn meiri þörf á öflugu alþjóðasamstarfi og því munu íslensk stjórnvöld í framtíðinni leggja ríka áherslu á virka þátttöku í samstarfi af þessum toga. Í þriðja lagi er þátttaka í fjölpjóðlegu samstarfi mikilvæg fyrir þekkingaruppbyggingu og eflingu íslenskrar stjórnsýslu. Íslensk stjórnvöld leggja áherslu á að þróunaraðstoðin byggist á faglegum og vönduðum vinnubrögðum þar sem mið er tekið af reynslu og þekkingu annarra ríkja og alþjóðastofnana.

Utanríkisráðuneytið sinnir heildarstefnumótun á sviði þróunarsamvinnu, samskiptum við alþjóðastofnanir, samvinnu og samráði við PSSÍ og samskiptum við frjáls félagasamtök á Íslandi sem veita þróunaraðstoð. Ráðuneytið ber jafnframt ábyrgð á þátttöku Íslands í friðaruppbyggingu á fyrrum ófriðarsvæðum og fer sú starfsemi fram undir merkjum Íslensku friðargæslunnar.

Með hliðsjón af hinum þrífættu markmiðum fjölpjóðlegs

þróunarsamstarfs Íslands verður megináhersla lögð á þátttöku í Alþjóðabankanum og undirstofnunum hans og í helstu sérstofnunum S.þ. Árangur og skilvirkni verða höfð að leiðarljósi við ákvarðanir almennra framlaga Íslands til hlutaðeigandi stofnana. Þá munu íslensk stjórnvöld halda áfram að efla málflutning á vettvangi S.þ. og Alþjóðabankans. Síðast en ekki síst verður leitast við að efla samskipti við einstakar stofnanir, sérstaklega á þeim sviðum þar sem Ísland hefur markað sér sérstöðu á alþjóðavettvangi og þar sem talið er að íslensk þekking hafi sérstaka þýðingu fyrir samstarfsstofnunina. Íslenska friðargæslan mun halda áfram að próa samstarf við þær stofnanir þar sem þegar hefur skapast reynsla á samvinnu, auk þess sem aðrar leiðir, t.d. samstarf við frjáls félagasamtök, verða teknar til skoðunar. Helstu samstarfsaðilar friðargæslunnar eru Sameinuðu þjóðirnar, Atlantshafsbandalagið, Evrópusambandið og Öryggis- og samvinnustofnun Evrópu.

Viðskiptaskrifstofa utanríkisráðuneytisins hefur umsjón með málefnum er tengjast Alþjóðaviðskiptastofnuninni og hefur þar með mikilvæga aðkomu að mótun þess viðskiptaumhverfis er þróunarrikin búa við. Viðskiptaskrifstofunni tilheyrir Viðskiptaþjónusta utanríkisþjónustunnar (VUR) en markmið hennar er að efla samkeppnisstöðu og árangur íslenskra fyrirtækja á alþjóðlegum mörkuðum, þ.m.t. í þróunarrikinum. Viðskiptaþróun (Vipró) fellur undir starfsemi VUR og hefur það að markmiði að efla starfsemi og markaðssókn íslenskra fyrirtækja og fjárfesta í þróunarrikinum. Viðskiptaþróun aðstoðar íslensk fyrirtæki m.a. við að greina ný viðskiptatækifæri á þessum svæðum og við að afla verkefna hjá alþjóðastofnunum. Mikilvægt er að þeirri þekkingu og reynslu, sem hefur skapast með starfsemi Vipró, sé viðhaldið og hún þróuð enn frekar. Mun þessi þáttur verða hluti af mótun stefnu um aðkomu íslensks viðskiptalífs að þróunarsamvinnu.

Fastanefndir Íslands hjá alþjóðastofnunum gegna mikilvægu hlutverki í þróunarsamstarfi Íslands. Hér er vísað til fastanefnda Íslands hjá stofnunum Sameinuðu þjóðanna í New York, Genf, París og Róm, Alþjóðaviðskiptastofnuninni í Genf, Efnahags-

og framfarastofnuninni í París (OECD) og Öryggis- og samvinnustofnun Evrópu í Vín.

Sendiráð Íslands í Mósambík var sett á fót árið 2001 með það að markmiði að efla tengslin við samstarfslönd Íslands í Afríku og til að styðja enn frekar við starfsemi PSSÍ í landinu. Umdæmisskrifstofum PSSÍ í Malaví, Namibíu og Úganda hefur nú verið breytt í sendiskrifstofur af sömu ástæðu. Af hagkvæmnisástæðum verður sendiherra, sem nú hefur aðsetur í Mósambík, fluttur í nýtt sendiráð Íslands í Suður Afríku sem mun renna enn styrkari stoðum undir samstarf Íslands við löndin í sunnanverðri Afríku.

Þessu til viðbótar á Ísland aðild að kjördæmi Norðurlanda og Eystrasaltsríkja hjá Alþjóðabankanum. Kjördæmið skipar sameiginlegan aðalfulltrúa í stjórn Alþjóðabankans. Á þessum vettvangi fer fram umfangsmikil og nánin málefnavinna á milli kjördæmislandanna um áherslur, aðferðir og framkvæmd þróunaraðstoðar. Þátttaka utanríkisráðuneytisins í starfi kjördæmisins hefur eflist verulega á síðustu árum og verður þessi þáttur áfram einn af hornsteinunum stefnumörkunar Íslands í þróunarsamvinnu.

Tvíhliða þróunarsamvinna

Þróunarsamvinnustofnun Íslands (PSSÍ) er sjálfstæð ríkisstofnun er heyrir undir utanríkisráðuneytið. PSSÍ fylgir stefnu íslenskra stjórnvalda í alþjóðlegu þróunarsamstarfi

og hefur umsjón með opinberri tvíhliða þróunaraðstoð Íslendinga. Slík aðstoð byggist á tvíhliða milliríkjasamningum um þróunarsamvinnu milli ríkisstjórnar Íslands og ríkisstjórna samstarfslandanna. Með auknum umsvifum PSSÍ á undanförunum árum hafa verkefni stofnunarinnar í samstarfslöndunum orðið fjölbreyttari og starfar stofnunin nú á vettvangi félags-, fræðslu- og heilbrigðismála auk þess að starfa við fiskimálaverkefni. PSSÍ mun halda áfram að starfa aðallega á þessum sviðum en hefur nú einnig bætt orkumálum við þau verkefnasvið sem hún sinnir. Þannig áætlað stofnunin að vinna á fimm verkefnasviðum í samstarfslöndunum næstu árin.

Til að þróunaraðstoðin verði sem árangursríkust mun PSSÍ áfram einbeita sér að fáum samstarfslöndum þar sem mikil þörf er fyrir aðstoð. Samstarf við önnur lönd en núverandi samstarfslönd, þar á meðal við lönd í öðrum heimsálfum en Afríku, mun koma til framkvæmdar samfara auknum umsvifum PSSÍ. Stofnunin mun einnig skoða möguleika á að starfa að afmörkuðum og tímabundnum verkefnum utan formlegra samstarfslanda, einkum á þeim sviðum sem íslensk sérþekking er mest, eins og í sjávarútvegi eða orkumálum.

Háskólar Sameinuðu þjóðanna á Íslandi

Eitt umfangsmesta verkefni Íslands í fjölþjóðlegu þróunarsamstarfi er rekstur Jarðhitaskóla Háskóla Sameinuðu

Utanríkisráðuneytið sinnir heildarstefnumótun á sviði þróunarsam-
vinnu, samskiptum við alþjóðastofnanir, samvinnu og samráði
við PSSÍ og samskiptum við frjáls félagasamtök á Íslandi.

Þjóðanna og Sjávarútvegsskóla Háskóla Sameinuðu þjóðanna. Skólarnir veita sérfræðingum frá þróunarlöndum tækifæri til að stunda sérhæft nám á sviði jarðhita- eða sjávarútvegsfræða á Íslandi. Íslensk stjórnvöld fjármagna um 85% af starfsemi skólanna á Íslandi. Stefna íslenskra stjórnvalda er að efla báða skóla og gera þeim þannig kleift að taka við fleiri nemendum.

Frjáls félagasamtök

Frjáls félagasamtök eru mikilvægir þátttakendur í þróunarsam-
vinnu og vinna þau ómetanlegt starf, bæði með framkvæmd
þróunarverkefna sem og með umfjöllun um þróunarlönd og
þróunarmál. Á síðustu árum hefur frjálsum félagasamtökum,
sem starfa á þessum vettvangi, fjölgað á Íslandi og standa
mörg þeirra fyrir nokkuð umfangsmikilli starfsemi. Styrkur
frjálsra félagasamtaka felst m.a. í virku grasrótarstarfi og
öflugum fjármögnunarleiðum. Auk þess geta mörg þeirra skilað
vönduðu starfi í þróunarlöndunum sjálfum, m.a. vegna þátttöku
í starfi alþjóðlegra samtaka eða með samstarfi við samtök á
vegum heimamanna.

Íslensk stjórnvöld hafa átt gott samstarf við frjáls
félagasamtök og hefur umtalsverð samvinna PSSÍ við
félagasamtök fært stofnuninni mikilvæga reynslu og þekkingu.
Þá hafa íslensk stjórnvöld veitt frjálsum félagasamtökum
stuðning með beinum fjárframlögum. Með auknum framlögum
til þróunarmála munu íslensk stjórnvöld efla samstarfið
við félagasamtök og auka stuðning við starfsemi þeirra.
Slík aukning mun ávallt taka mið af því að framlögum til
þróunarmála sé varið á skilvirkan og markvissan hátt.

Mikilvægt er að öll félagasamtök geti sótt stuðning til
stjórnvalda á jafnréttisgrunni og að um slíkt samstarf gildi
úthlutunarreglur og viðmið sem samtökin þurfa að uppfylla.
Með þetta í huga munu stjórnvöld móta stefnu og þróa
heildarreglur vegna samstarfs og stuðnings við félagasamtök.
Í samstarfi við félagasamtök mun PSSÍ jafnframt leggja áherslu
á að unnið sé á grundvelli samninga í skýrt afmörkuðum
verkefnum sem eru vandlega undirbúin og metin reglulega.

Íslenskt atvinnulíf

Þróun atvinnulífs og auknar fjárfestingar í þróunarríkjunum
eru lykillinn að auknum hagvexti og þar með því að forsendur
skapist til að draga úr fátækt. Þar sem íslenskt atvinnulíf
er í mikilli útrás og íslensk fyrirtæki hafa í auknum mæli
horft til viðskiptataækifæra í þróunarríkjunum vilja stjórnvöld
hlúa að þessum þætti útrásarinnar. Þannig hafa stjórnvöld
áhuga á að greiða fyrir samskiptum og samvinnu fyrirtækja
í samstarfslöndum Íslands við sambærilega aðila á Íslandi.
Forsenda slíkrar aðstoðar er að báðir samstarfsaðilar sjái sér
hag í samstarfinu.

Ýmsar leiðir eru færar við eflingu atvinnulífs í þróunarlöndum
og í samstarfi opinberra aðila og einkaaðila á sviði
þróunarmála. Stjórnvöld munu skoða nánar hugsanleg
sóknarfæri á þessu sviði, m.a. með samráði við fulltrúa
atvinnulífs, félagasamtaka og háskóla. Stjórnvöld munu
jafnframt kanna leiðir til að virkja íslenskt atvinnulíf í samstarfi
við alþjóðastofnanir.

Íslensk stjórnvöld munu:

- halda áfram að leggja áherslu á starfsemi Háskóla Sameinuðu þjóðanna á Íslandi.
- móta stefnu og þróa heildarreglur vegna samstarfs og stuðnings við félagasamtök.
- beita sér fyrir stefnumótun um aðkomu íslensks viðskiptalífs að þróunarsamvinnu.

Viðauki 1: Stefna PSSÍ

Inngangur

Þúsaldarmarkmiðin sem samþykkt voru á 55. allsherjarþingi Sameinuðu þjóðanna í september 2000 eru nú almenn viðmið í alþjóðlegri þróunarsamvinnu, bæði í tvíhliða og marghliða samvinnu. Megintakmark þúsaldarmarkmiðanna er að hlutfall þess fólks í heiminum sem býr við örbirgð og hungur verði helmingi lægra árið 2015 en það var 1990, en auk þess leggja markmiðin áherslu á menntamál, heilbrigðismál, jafnréttismál, umhverfismál og réttlátara alþjóðlegt samstarf. Í markmiðunum felst viðurkenning á jöfnu mikilvægi hagvaxtar og samfélagslegrar þróunar í baráttunni við fátækt í heiminum. Auk efnahagsstefnu um opin hagkerfi og heilsteipta efnahagsstjórnun sem hefur verið ráðandi í þróunarsamvinnu frá því á níunda áratug síðustu aldar, er nú aukin áhersla lögð á þróun lýðræðis, jafnari tekjuskiptingu og réttlátari alþjóðlega viðskiptahætti.

Töluverðar breytingar hafa á undanförunum árum orðið á viðhorfi og nálgun í tvíhliða þróunarsamvinnu, sem er starfsvettvangur Þróunarsamvinnustofnunar Íslands (PSSÍ). Einbeita nú margar þróunarsamvinnustofnanirnar sér að heildarstuðningi og stefnumótun í fáum geirum í samstarfslöndunum (geiranálgun) í stað einstakra verkefna í mörgum geirum (verkefnanálgun). Þessi breyting hefur leitt til ríkari áherslu á nánari samvinnu við stjórnvöld þeirra landa sem taka við aðstoðinni, til aukinnar samræmingar þróunaraðstoðar og til aukins samstarfs tvíhliða- og marghliða þróunarstofnana. Í kjölfar þúsaldarmarkmiðanna hafa mörg iðnríkjanna lagt fram ákveðin markmið um að auka á ný framlög til þróunarsamvinnu á næstu árum, en framlög margra þeirra hafa dregist saman síðasta áratuginn þrátt fyrir reglulegar ítrekanir á samþykkt Allsherjarþings Sameinuðu þjóðanna frá árinu 1970 þess efnis að iðnríkin skyldu stefna að því að veita um 0,7% af vergri landsframleiðslu sinni til þróunaraðstoðar í fátækari ríkjum heimsins.

PSSÍ fylgir stefnu íslenskra stjórnvalda í alþjóðlegu þróunarsamstarfi og starfar á grundvelli laga nr. 43 frá 1981 um tvíhliða samstarf Íslands við þróunarlöndin. PSSÍ mun jafnframt starfa í samræmi við samþykktir og leiðbeiningar DAC (DAC Guidelines and DAC Good Practice Papers) um þróunaraðstoð og framkvæmd hennar. Áætlað er að framlag Íslands til tvíhliða þróunaraðstoðar aukist verulega á næstu árum og kallar það á skýrari stefnu og markvissara starf. PSSÍ mun laga sig að þeim breyttu aðstæðum sem nú gilda í þróunarmálum á alþjóðlegum vettvangi og leitast við að fylgjast með og taka þátt í samstarfi þróunarsamvinnustofnana og alþjóðlegra stofnana. Með hliðsjón af þúsaldarmarkmiðunum verður ríkari áhersla lögð á að samræma verkefni stofnunarinnar þeim þróunaráætlunum (PRS) sem samstarfslöndin hafa markað sér og því starfi sem aðrar sambærilegar stofnanir eru að vinna í þessum löndum. Stofnunin

mun áfram starfa á grundvelli verkefnanálgunar og samræma þá nálgun nýjum viðhorfum og verklagi í alþjóðlegri þróunarsamvinnu.

Almenn viðmið

PSSÍ sér lögum samkvæmt um opinbera tvíhliða þróunaraðstoð Íslendinga við þróunarriki. Slík aðstoð byggist á gagnkvæmum samningum milli ríkisstjórnar Íslands og ríkisstjórna samstarfslandanna um þróunarsamvinnu og er því fyrst og fremst byggð á samstarfi opinberra aðila. Þetta útilokar þó ekki að PSSÍ sinni einstökum verkefnum í öðru þróunarstarfi en formlegir tvíhliða milliríkjasamningar gera ráð fyrir.

Meginviðmið í tvíhliða þróunarsamvinnu Íslendinga er að vinna gegn fátækt og er áhersla lögð á samvinnu við lönd þar sem lífskjör eru lökust að mati alþjóðlegra viðurkenndra stofnana. Þetta viðmið er í samræmi við þúsaldarmarkmið Sameinuðu þjóðanna sem Íslendingar eru aðilar að, en aukin og markvissari alþjóðleg samvinna í baráttunni gegn fátækt er undirstaða markmiðanna.

PSSÍ leggur áherslu á að styðja fólk og stofnanir í samstarfslöndunum til sjálfshjálpar m.a. með því að miðla þekkingu og verkunnáttu á þeim sviðum þar sem Íslendingar búa yfir sérþekkingu. Þá hefur stofnunin í auknum mæli lagt áherslu á að bæta kjör þeirra sem verst eru settir með því að auka framlög til grunnmenntunar og heilbrigðismála. Í öllu starfi sínu miðar stofnunin að því að styrkja lýðræðisþróun, mannréttindi og jafnrétti, jafnframt að taka fullt tillit til þarfa og menningarlegrar sérstöðu samstarfslandsins. Öll verkefni sem PSSÍ tekur að sér eru unnin á forsendum samstarfslandanna, í anda stefnu stjórnvalda þar og með hliðsjón af starfi annarra þróunarsamvinnustofnana í landinu. Stofnunin mun leggja sérstaka áherslu á aðlögun og einföldun á framkvæmd aðstoðar í samræmi við viðmið DAC. Ennfremur mun stofnunin fylgja reglum DAC um afnám bundinnar þróunaraðstoðar og um skýrslugjöf um kaup á aðföngum og um útboð.

Efnahagsmál

Ein af forsendum þess að draga megi úr fátækt er að hagvöxtur ríki samhliða félagslegum umbótum. PSSÍ mun leitast við að stuðla að hagvexti í samstarfslöndunum með því að aðstoða við uppbyggingu öflugs og réttláts efnahagsumhverfis. Þetta mun meðal annars geta falist í aðstoð við stjórnvöld í setningu laga og reglugerða sem stuðla að eflingu einkageirans, vaxandi milliríkjavíðskiptum, auknum atvinnutækifærum og réttlátri vinnulöggjöf. Á þeim vettvangi mun stofnunin einnig í auknum mæli greiða fyrir samskiptum og samvinnu fyrirtækja og samtaka í samstarfslöndunum við sambærilega aðila á Íslandi. Milliganga PSSÍ í slíkri samvinnu mun ætíð miðast fyrst og fremst við hagsmuni og forsendur þróunarlandanna sjálfra með það aðalmarkmið í huga að efla hagvöxt og draga úr fátækt í þeim löndum. Ennfremur verður ætlast til þess að

Íslenskir samstarfsaðilar um slík viðfangsefni leggi sjálfir af mörkum fé, þekkingu og mannafla til slíkrar samvinnu.

Umhverfisvernd

Á leiðtogafundi Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun sem haldinn var í Jóhannesarborg í september 2002 voru endurnýjaðar skuldbindingar sem gerðar voru á leiðtogafundinum í Ríó árið 1992 um umhverfi og þróun og markaðar voru helstu áherslur í umhverfis- og þróunarmálum á komandi áratug. Meginmarkmið sjálfbærrar þróunar, þ.e. efnahagsvöxtur, félagsleg velferð og verndun umhverfis eru mikilvægur þáttur í starfsemi flestra þróunarsamvinnustofnana og mun PSSÍ stefna að því að samþætta þau sjónarmið allri starfsemi sinni. Í þeim verkefnum stofnunarinnar sem tengjast auðlindanýtingu, svo sem í fiskimála- og jarðhitaverkefnum, skal leggja sérstaka áherslu á umhverfisvernd og sjálfbæra nýtingu. Flestar þróunarsamvinnustofnanir láta gera umhverfismat (environmental impact assessment) við undirbúning þróunarverkefna. PSSÍ stefnir að því að laga sig að þessari stefnu á næstu árum og láta gera slíkar kannanir sem undirbúning fyrir verkefni stofnunarinnar, einkum á sviði fiskimála og nýtingar jarðvarma.

Jafnréttismál

Þúsaldarmarkmiðin leggja áherslu á nauðsyn aukins samfélagslegs jafnréttis í baráttunni gegn fátækt. Flestar þróunarsamvinnustofnanir leggja nú áherslu á jafnréttismarkmið í starfi sínu en margoft hefur verið sýnt fram á að mismunur milli kynjanna og önnur félagsleg mismunur hindrar framfarir og tefur baráttuna gegn fátækt í heiminum. Í samræmi við stefnu í alþjóðlegu þróunarsamstarfi mun PSSÍ miða að því að samþætta jafnréttissjónarmið inn í alla starfsemi sína á næstu árum. Tekið verður tillit til þarfa og hlutverka kvenna og karla við undirbúning og framkvæmd allra þróunarverkefna stofnunarinnar og þannig reynt að tryggja að bæði kynin hafi tækifæri til áhrifa, þátttöku og ábata af verkefnum.

Stuðningur við grasrótastarf og lýðræðisþróun

Á undanförmum árum hefur PSSÍ aukið framlög sín til grasrótastarfa, meðal annars með samstarfi við frjáls félagasamtök á Íslandi og í samstarfslöndunum. Stofnunin mun efla þetta samstarf enn frekar á næstu árum og leitast þannig við að auka stuðning við borgaralegt samfélag og lýðræðisþróun í samstarfslöndunum og um leið að bæta skilning íslensks almennings á þróunarstarfi með samstarfi við íslensk félagasamtök. Samstarf af þessu tagi mun þó ætíð fara fram með vilja og í samráði við stjórnvöld samstarfslandanna. Í slíku samstarfi verður lögð áhersla á að unnið sé á grundvelli samninga og að vandað sé til undirbúnings að skýrum og afmörkuðum verkefnum sem metin verða reglulega. Þá skal gætt að fjármálastjórnun slíkra samstarfsverkefna, reikningsgerð, varðveisla fjármuna og eftirlit með ráðstöfun þeirra sé í samræmi við kröfur sem til PSSÍ eru gerðar.

Viðmið við val á samstarfslöndum

Samstarfslönd og verkefnasvið

PSSÍ hefur lengst af starfað í nokkrum af fátækustu löndum Afríku og fram til ársins 2000 aðallega á sviði fiskimála. Til að þróunarsamvinna stofnunarinnar verði sem árangursríkust mun hún áfram einbeita sér að fáum samstarfslöndum, ekki síst í suðurhluta Afríku þar sem mikil þörf er fyrir þróunaraðstoð og þar sem PSSÍ hefur langa reynslu af þróunarstarfi. Samstarf við önnur lönd en núverandi samstarfslönd, þar á meðal við lönd í öðrum heimsálfum en Afríku mun koma til sérstakrar athugunar samfara auknum umsvifum PSSÍ. Stofnunin mun einnig skoða möguleika á að starfa að afmörkuðum og tímabundnum verkefnum utan formlegra samstarfslanda, einkum á þeim sviðum þar sem íslensk sérþekking er mest, eins og í sjávarútvegi og orkumálum.

Með auknum umsvifum PSSÍ á undanförmum árum hafa verkefni hennar í samstarfslöndunum orðið fjölbreyttari og starfar stofnunin nú á vettvangi félags-, fræðslu- og heilbrigðismála, auk þess að starfa við fiskimála-verkefni. Til að tryggja skilvirka og árangursríka þróunaraðstoð mun PSSÍ halda áfram að starfa aðallega á þessum sviðum, en áformar einnig að bæta orkumálum við þau verkefnasvið sem hún sinnir. Þannig áætla stofnunin að vinna á fimm verkefnasviðum í samstarfslöndunum næstu árin.

Þörun samstarfs (matchmaking)

Við val á verkefnum PSSÍ er mikilvægt að kanna vel getu samstarfslandanna til að veita viðtöku þeirri þróunaraðstoð sem Ísland hefur að bjóða á þeim sviðum sem stofnunin mun starfa á. Þetta viðmið er mikilvægt með tilliti til árangurs verkefna og sjálfbærni þróunaraðstoðarinnar. Stofnunin mun miða að því að kanna vel tæknilega og stjórnsýslulega getu í samstarfslandinu til að veita þróunaraðstoð viðtöku og mun það verða mikilvægt atriði við undirbúning nýrra verkefna í framtíðinni. Þannig þarf til dæmis að kanna hvort samstarfslandið hafi viðeigandi mannauð, tækni og stjórnsýslugetu til að taka við sérfræðiráðgjöf. Séu slíkar aðstæður ekki fyrir hendi þarf áherslan í þróunarsamstarfinu að vera á uppbyggingu mannauðs, stofnana- og tækniumhverfis. Á komandi árum mun stofnunin miða að því að draga úr einhliða tækniaðstoð íslenskra sérfræðinga og leggja ríkari áherslu á að nýta og byggja upp þekkingu og mannauð í samstarfslöndunum. Í því skyni mun stofnunin nýta sér í vaxandi mæli sérfræðipekkingu fólks í samstarfslöndunum. Við val á nýjum samstarfslöndum og nýjum verkefnum er einnig mikilvægt að til staðar sé pólitískur vilji stjórnvalda til þess að ná þúsaldarmarkmiðunum í þeim geirum sem PSSÍ vinnur innan, til dæmis í menntunar- og heilbrigðismálum.

Mat á þörf fyrir þróunaraðstoð og líkum á árangri verkefna

Sú stefna ríkir nú í alþjóðlegu þróunarstarfi að beina sem mestu af þróunaraðstoðinni til fátækra ríkja með skýra stefnu (policy environment) og vilja

til að vinna markvisst að því að ná þúsaldarmarkmiðunum, án þess þó að vanrækja alveg lönd sem búa við ófrið, spillingu eða önnur stjórnsýslu-vandamál. PSSÍ mun taka mið af þessari stefnu í starfi sínu næstu árin. Stofnunin mun áfram leggja áherslu á þróunarsamstarf við lönd þar sem fátækt er mikil, en leitast við að meta á enn markvissari hátt en verið hefur hvort þróunarsamstarfið sé líklegt til að bera tilætlaðan árangur. Við slíkt mat munu eftirfarandi atriði vera höfð í huga:

- Veita skal þróunaraðstoðina þar sem hennar er mest þörf, þ.e. einkum í fátækustu ríkjum heims. Við mat á fátækt ríkis er miðað við þjóðar-tekjur á einstakling vegnar á kaupmáttarvog (purchasing power).
- Við val á samstarfsríkjum skal huga að því hversu vel hefur tekist til við að framkvæma þá stefnu sem stjórnvöld landanna hafa sett sér á þeim verkefnasviðum sem PSSÍ hyggst starfa á. (policy performance).
- Valin verða til samstarfs lönd sem tiltölulega fáar þróunarsamvinnu-stofnanir styðja, frekar en lönd þar sem margar slíkar stofnanir eru að störfum og þróunaraðstoð á hvern íbúa er mikil.
- Valin verða samstarfslönd með stöðugt stjórnarfar þar sem ekki ríkir borgarastríð eða vopnuð átök.
- Fremur verða valin til samstarfs fámenn þróunarriki en mjög fjöl-menn og áhersla lögð á smærri eyríki.
- Valin verða til samstarfs lönd með virkt stjórnsýsluumhverfi og efnahagsstjórn, sem stuðla að auknum mannréttindum, lýðræðisþróun og tekjujöfnun. Nota skal alþjóðlega viðurkenndar mælivogir, t.d. GINI tekjuskiptingarstuðul og CPIA stjórnsýslu-árangursstuðul Alþjóðabankans eða GDI og GEM jafnréttisstuðla Þróunarmálastofnunar Sameinuðu þjóðanna (UNDP), við mat á samstarfslandi hvað þetta varðar.
- Leitast verður við að velja samstarfslönd sem undirbúið hafa og hrundið í framkvæmd markvissum þróunaráætlunum (PRS) til að draga úr fátækt og ná þúsaldarmarkmiðunum.
- Áhersla verður lögð á samvinnu við lönd þar sem lýðræðisþróun er hafin og lýðræði er í framför.
- Valin verða samstarfslönd þar sem spilling er á undanhaldi og stjórnvöld sýna vilja til að vinna gegn spillingu. Við mat á umfangi spillingar skal nota alþjóðlega viðurkennda stuðla, t.d. spillingar-stuðulinn (Transparency International).

Samstarf og samræming þróunaraðstoðar

Flestallar þróunarsamvinnustofnanir leggja nú ríkari áherslu á aukið og markvissara samstarf við aðrar svipaðar stofnanir og alþjóðastofnanir við stefnumörkun og framkvæmd þróunarstarfs (partnership). Einnig er lögð meiri áhersla en áður á samræmingu starfs þessara stofnana í hverju landi (harmonization) og aðlögun að þróunaráætlunum landanna sjálfa. Með þessu móti er vonast til að alþjóðlegt þróunarsamstarf verði mark-vissara og árangursríkara.

Samræming þróunarstarfs

PSSÍ mun á næstu árum laga sig að þessum breyttu aðstæðum í alþjóðlegri þróunarsamvinnu og leitast við að marka sér hlutverk í slíku samstarfi. Við val á nýjum samstarfslöndum og verkefnum verður haft til hliðsjónar umfang alls þróunarstarfs í landinu og jafnframt tekið tillit til verkefna sem aðrar þróunarsamvinnustofnanir, alþjóðastofnanir og frjáls félagasamtök vinna að. Þannig mun stofnunin leitast við að beina starfi sínu að löndum þar sem framboð á þróunaraðstoð er minna en í öðrum sambærilegum löndum og einnig forðast að verkefni hennar skarist á við verkefni annarra aðila.

Eignarhald og þátttaka

Í hverju samstarfslandi mun PSSÍ kynna sér þróunaráætlanir (PRS) ítar-lega við val og undirbúning allra nýrra verkefna svo tryggt sé að þróunar-samstarfið sé á forsendum samstarfslandsins og að störf stofnunarinnar samræmist áætlunum þess. Öll ný verkefni stofnunarinnar munu markast af óskum samstarfsríkjanna um þróunarverkefni á þeim sviðum sem PSSÍ starfar á og skal nánari útfærsla þeirra vera í samræmi við stefnumörkun í hverju landi og í nánú samstarfi við fulltrúa viðkomandi stjórnvalda. Þá mun stofnunin leitast við að tryggja eftir föngum að þeir hópar fólks sem þróunarverkefni stofnunarinnar snerta taki virkan þátt í undirbúningi og framkvæmd verkefnanna. Sú stefna er í anda þátttökunálgunar í þróun-arstarfi (participatory approach) sem notið hefur aukins fylgis í alþjóðlegri þróunarsamvinnu undanfarin áratug og er ætlað að auka árangur og sjálfbærni þróunarstarfsins. Með ofangreindri stefnu verður á næstu árum reynt að færa eignarhald (ownership) á verkefnum stofnunarinnar í auknum mæli yfir til samstarfslandanna.

Þátttaka í alþjóðlegu samfélagi samstarfslandanna

Á næstu árum mun PSSÍ miða að markvissari þátttöku í þróunarsamstarfi hins alþjóðlega samfélags í hverju samstarfslandi. Þetta felur m.a. í sér aukna þátttöku starfsfólks stofnunarinnar í samstarfsnefndum um þróun-armál sem starfandi kunna að vera á verkefnasviðum hennar í hverju sam-starfslandi. Aukin þátttaka í slíku samstarfi mun stuðla að betri samræm-ingu við störf annarra þróunarsamvinnustofnana sem starfa í landinu. Þá mun slík þátttaka einnig gera PSSÍ kleift að laga sig betur að heildarstefnu hins alþjóðlega samfélags við framkvæmd þróunarstarfs í hverju landi, svo sem eins og að byggja upp þekkingu og mannauð í samstarfslönd-unum. Í því skyni mun stofnunin leggja áherslu á að ráða heima fólk til að vinna við framkvæmd þróunarverkefna eins og flestar alþjóðlegar þróunar-samvinnustofnanir hafa gert í auknum mæli undanfarin ár.

Samstarf við framkvæmd þróunarverkefna

Til viðbótar við það samstarf sem nefnt hefur verið mun PSSÍ einnig skoða möguleika á beinni þátttöku í stærri þróunarverkefnum sem unnin eru í samstarfi marghliða- og/eða tvíhliða stofnana í samstarfslönd-unum. Opnun sendiráðs Íslands í Mósambík og breytingar á umdæm-

isskrifstofum stofnunarinnar í sendiráðsskrifstofur mun greiða fyrir slíku samstarfi, sem og styrkja stöðu og auðvelda starfsemi stofnunarinnar í þessum löndum. Með aðild Íslands að DAC opnast auk þess nýir möguleikar til samráðs og samstarfs um þróunarverkefni og framkvæmd þeirra.

Fjármálastjórnun

Fé það sem PSSÍ hefur til ráðstöfunar í starfi sínu eru fjármunir frá íslenskum skattborgurum og gerir það kröfu um skýra stefnu um ráðstöfun þeirra. Þetta felst meðal annars í vönduðum undirbúningi verkefna og fjárhagsáætlana þeirra, auk nákvæms eftirlits með ráðstöfun framlaga í hverju samstarfslandi og reglulegri skýrslugerð um framvindu verkefna. Stofnunin skal ætíð geta gert fullnægjandi grein fyrir fjár- og bókhaldsmálum sínum og fjárreiður hennar skulu ávallt standast gagnrýna endurskoðun utanaðkomandi aðila. Sé um samvinnuverkefni milli PSSÍ og annarra aðila að ræða skulu sömu kröfur lagðar þar til grundvallar.

Innlent samstarf, þekkingarsköpun og upplýsingastarfsemi

Samstarf við rannsókn- og kennslustofnanir

Árið 2003 var undirritaður samningur milli PSSÍ og Háskóla Íslands þar sem gert er ráð fyrir að samvinna verði milli þessara stofnana um kennslu og rannsóknarverkefni, auk samstarfs um skipulagningu ráðstefna og fræðslufunda um þróunarmál. Þessi samvinna er fyrsti vísirinn að þeirri stefnu PSSÍ að auka til muna markvisst samstarf við íslenskar og erlendar rannsókn- og kennslustofnanir, en einnig stendur til að auka enn frekar samstarf við Norrænu Afrikustofnunina í Uppsöllum sem stofnunin hefur átt aðild að um árabil. Það rannsókn-, fræða- og kennslustarf sem í slíku samstarfi felst er mikilvægur stuðningur við markvissan undirbúning þróunarverkefna og árangursríkt starf í samstarfslöndunum og er auk þess mikilvægur liður í skipulagðri upplýsinga- og kynningarstarfsemi PSSÍ á Íslandi. Á næstu árum mun stofnunin stefna að því að auka til muna samstarf við íslenskar stofnanir á sviði vísinda og tækni, í háskólum og atvinnulífi almennt. Þá mun PSSÍ halda áfram upplýsinga- og kynningarstarfsemi sinni í skólum og á meðal ýmissa félagasamtaka í landinu.

Samstarf við frjáls félagasamtök

Á undanföllum árum hefur PSSÍ átt í samstarfi við Rauða kross Íslands, Hjálparstofnun kirkjunnar, Alþýðusamband Íslands, ABC barnahjál og fleiri félagasamtök á grundvelli formlegra samninga um afmörkuð verkefni í samstarfslöndum stofnunarinnar. Margvíslegir kostir fylgja því að eiga samstarf við frjáls félagasamtök af þessu tagi. Slíku samstarfi fylgir gjarnan samstarf við félagasamtök í samstarfslöndunum og við öflug heimssamtök eins og Alþjóðlega Rauða krossinn. Frjáls félagasamtök vinna gjarnan grasrótastarf og samstarf við þau færir PSSÍ mikilvæga reynslu og þekkingu. Þá er samvinna við íslensk félagasamtök mikilvægur liður í upplýsinga- og kynningarstarfsemi stofnunarinnar á Íslandi sem lík-

leg er til að auka áhuga og skilning á þróunarstarfi meðal íslensks almennings. Í ljósi þessara atriða mun PSSÍ því efla samstarf sitt við frjáls félagasamtök enn frekar á næstu árum. Stofnunin mun í samstarfi af þessu tagi leggja áherslu á að unnið sé á grundvelli samninga að skýrt afmörkuðum verkefnum sem eru vandlega undirbúin og metin reglulega. Slík verkefni verða ævinlega að vera unnin með vitund og vilja stjórnvalda í viðkomandi löndum og í samræmi við ríkjandi stefnu og þróunaráætlanir þar.

Þjálfun og undirbúningur starfsfólks

Vegna smæðar PSSÍ ræður stofnunin ekki við að bjóða starfsfólki sínu eins viðamikla starfsþjálfun og þekkist hjá mörgum stærri alþjóðlegum þróunarsamvinnustofnunum. Á undanföllum árum hefur stofnunin boðið upp á dagslöng undirbúningsnámskeið fyrir starfsfólk sem er að hefja störf í einu af samstarfslöndum stofnunarinnar. Á námskeiðinu er farið yfir stefnur og strauma í þróunarmálum, auk helstu atriða sem fylgja því að flytja til og vinna við þróunarstörf í samstarfslöndunum. PSSÍ mun miða að því að efla þessi námskeið, en á næstu árum verður mörkuð ítarleg stefna í þessum málum.

Jafnframt mun stofnunin leggja grundvöll að því að geta boðið ungum Íslendingum; ekki síst háskólanemum; möguleika á starfsþjálfun í tengslum við verkefni stofnunarinnar í þróunarlöndum með það að markmiði að slíkt geti nýst þeim við nám og starfsval síðar á ævinni.

Útgáfa

Útgáfustarfsemi PSSÍ er í heildarendurskoðun. Ný vefsíða hefur verið hönnuð og er henni ætlað að leysa af hólmi prentað fréttabréf, sem gefið hefur verið út á vegum stofnunarinnar. Vefsíðunni er ætlað að veita sem ítarlegastar upplýsingar um starfsemi PSSÍ og verkefni á vegum stofnunarinnar auk þess að flytja nýjar fréttir af starfinu og frá samstarfslöndunum. Leitast verður við að gera vefsíðuna sem best úr garði með tíðri uppfærslu og föstum umsjónaraðila. Markmiðið er að vefsíðan geti orðið annars vegar upplýsingabrunnur fyrir almenning og hins vegar frétt- og itarefni fyrir fjölmiðla. Textar á vefsíðu verða bæði á ensku og íslensku. Yfirlit yfir árlega starfsemi stofnunarinnar verður svo að finna í ársskýrslum, en útlit þeirra hefur verið endurhannað og upplýsingagjöf bætt. Ársskýrslur verða gefnar út á ensku. Auk þess verður um að ræða útgáfu á íslensku; bæði smáritaútgáfu og tímaritaútgáfu; þar sem valið verður eitthvert eitt, tiltekið efni hverju sinni er varðar þróunaraðstoð og framkvæmd þróunaraðstoðar. Meðal annars verður stefnt að gerð heimildamynda um líf og störf fólks í samstarfslöndum PSSÍ og um starfsemi stofnunarinnar þar.

Menningartengsl við samstarfslönd

Í gegnum tíðina hefur starf PSSÍ í Afríku stuðlað að ákveðnum menningartengslum milli Íslands og samstarfslandanna og má þar til dæmis nefna vináttutengsl milli malavískra og íslenskra grunnskóla sem stofnunin hefur haft milligöngu um. Á næstu árum verður unnið í því að auka slík tengsl og þróa markvissari stefnu á þessu sviði.

Viðauki 2: Opinber þróunaraðstoð (ODA)

Í milljónum króna	1999*	2000*	2001*	2002*	2003*	Bráðab.tölur 2004**
Tvíhliða aðstoð	260.1	425.2	648.3	646.3	834.8	1,029.1
Þróunarsamvinnustofnun Íslands (PSSI)	228.4	298.6	479.7	439.8	437.7	487.9
þar af:						
Malaví	56.0	80.8	170.3	143.7	149.7	156.9
Mósambík	40.2	91.9	127.9	97.9	78.4	82.5
Namibía	95.0	83.0	94.7	108.0	76.8	88.6
Úganda			35.5	43.6	73.2	80.3
Annað	37.2	42.9	51.3	46.6	59.6	79.6
Enduruppbygging á ófriðarsvæðum	31.7	126.6	168.6	206.5	397.1	541.2
þar af:						
Ísl. friðargæslan (Kósóvó, Sri Lanka, Afganistan)		110.3	166.9	205.4	301.8	429.8
Bosnía og Herzegovína	31.7	16.3	1.7	1.1	4.4	3.4
Írak					91.0	108.0
Fjölþjóðleg aðstoð	195.3	260.2	298.9	363.7	256.2	311.1
Sameinuðu þjóðirnar	54.7	39.0	66.1	60.0	58.0	58.5
þar af:						
FAO	7.0	7.3	10.1	11.4	8.3	4.4
UNDP	18.3	18.3	21.8	22.4	17.5	18.2
UNICEF	9.5	9.5	9.5	11.6	10.4	9.4
UNIFEM	2.5	2.5	2.5	3.1	2.8	2.5
UNRWA	0.5	0.6	3.1	2.9	3.1	3.3
UNESCO					2.2	2.4
OCHA	0.7		3.1			
UNFPA	0.6		1.0	1.1	1.0	1.0
UNHCR	10.5		11.0	6.0	4.4	4.1
WFP	0.4	0.4	3.6	1.0		3.9
UNFVT	0.5	0.4	0.4	0.5	0.4	
WHO					7.0	7.8
ILO					1.0	1.4
Alþjóðabankinn	79.7	95.3	108.6	110.7	148.9	159.4
þar af:						
Alþjóðaframfarastofnunin (IDA)	79.7	95.3	95.0	95.0	145.0	145.0
Íslenskur ráðgjafasjóður			13.6	15.7	3.9	14.4
Norræni þróunarsjóðurinn (NDF)	40.7	35.4	29.0	56.0	48.4	46.8
Niðurfellinga skulda þróunarmíka (HIPC)		68.0	68.5	113.7		30.0
Alþjóðagjaldeyrissjóðurinn (IMF)	19.8	22.1	26.2	21.9		
Alþjóðaviðskiptastofnunin (WTO) - þróunarsjóður				0.9	0.9	0.9
Alþjóðasjóður gegn alnæmi, berklum og malaríu						15.0
Alþjóðasjóður um þróun landbúnaðar (IFAD)	0.4	0.5	0.5	0.5		0.5
Annað	127.7	113.8	154.9	258.1	261.0	222.6
Jarðhitaskóli Háskóla S.þ.	44.0	50.3	51.8	63.0	67.4	67.3
Sjávarútvegsskóli Háskóla S.þ.	23.2	30.4	36.1	48.9	54.6	53.8
Flóttamannaaðstoð	39.0	17.0	15.0	27.5	38.7	
Framlög til félagasamtaka	13.6	5.9	21.4	14.2	13.9	19.9
þar af:						
ABC barnahjálp		0.9	2.0	2.0	3.3	3.9
Alþjóða Rauði krossinn	8.0	4.0	4.2	4.7	4.1	
Barnahéill	0.2		0.2	3.0		0.5
Indverska barnahjálpin	0.2					
Rauði kross Íslands	5.2		10.5	2.5	5.0	15.0
Hjálparstarf kirkjunnar		1.0	4.5	2.0		0.5
Lúterska heimssambandið					1.0	
Samband íslenskra kristniboðsfélaga					0.5	
Ýmis framlög og neyðaraðstoð	0.9	3.2	0.1	62.5	17.4	6.5
Utanríkisráðuneyti og sendiskrifstofur	7.0	7.0	30.5	42.0	44.0	40.1
Norræn/baltnesk samræming, Alþjóðabankinn					25.0	35.0
SAMTALS	583.1	799.3	1,102.1	1,268.1	1,352.0	1,562.8
Hlutfall af vergum þjóðartekjum (%)^	0.09	0.12	0.15	0.16	0.17	0.19

* Samkvæmt ríkisreikningi

** Byggt á fjárlögum og uppl. utanríkisráðuneytisins

^ Til og með árinu 2003 var hlutfallið reiknað af vergri landsframleiðslu

